

mpc
METODICKO-PEDAGOGICKÉ CENTRUM

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

HUDOBNÁ VÝCHOVA V PREDPRIMÁRNEJ EDUKÁCI

Anna Derevjaníková

Martin Dzurilla

2014

Autori: PaedDr. Anna Derevjaníková, PhD.
Mgr. Martin Dzurilla, PhD.

Názov publikácie: Hudobná výchova v predprimárnej edukácii

Recenzenti: prof. PhDr. Branislav Pupala, CSc.
doc. PaedDr. Ondrej Kaščák, PhD.

Vydavateľ: Metodicko-pedagogické centrum

Rok vydania: 2014

ISBN: 978-80-8052-900-0

Obsah

Úvod	4
1 Dieťa predškolského veku a hudobnosť	5
2 Rytmické činnosti	12
3 Vokálne činnosti	18
4 Inštrumentálne činnosti	31
5 Percepčné činnosti	36
6 Hudobno-pohybové činnosti	45
7 Hudobno-dramatické činnosti	51
Záver	55
Zoznam bibliografických odkazov	56

Úvod

Umenie je prejavom kreativity ľudskej duše, formou osvojovania si sveta človekom. Hudba ako jeden z umeleckých prejavov vzniká zoskupením tónov a zvukov ako výsledok špecifickej ľudskej aktivity a kreativity v čase a priestore.

Hudobná výchova je spoločensky organizovaný proces hudobného rozvoja človeka, zameraný na zvládnutie istého hudobného poznania a skúsenosti s hudbou. Cieľom hudobnej výchovy v predškolskom veku je rozvíjať hudobnosť dieťaťa, t. j. elementárne hudobné schopnosti, zručnosti a návyky, prebúdzat' trvalý a pozitívny vzťah k hudbe, umeniu, k národným kultúrnym hodnotám a človeku. Ide o dlhodobý proces pôsobenia hudby na človeka, ktorý sa začína už v predškolskom veku a toto obdobie je z hľadiska perspektív rozvoja hudobnosti jedinca výrazne podmieňujúce. Hudba je v tomto procese prostriedkom rozvoja umeleckej expresie dieťaťa, podporuje jeho hudobnú sebarealizáciu v komplexe aktívnych aj receptívnych hudobných činností.

Podoblasť hudobná výchova vychádza z hudobného umenia ako neoddeliteľnej súčasti života človeka a každej kultúrnej spoločnosti. Jej cieľom je rozvíjať elementárne hudobné schopnosti, zručnosti a návyky detí predškolského veku, ktoré sa stanú základom pre ich ďalšie plnohodnotné vnímanie a prežívanie hudobného umenia. Hudobná výchova je založená na zážitkovom a činnostnom princípe *výchovy hudbou a k hudbe*, ktorý vedie k postupnému utváraniu a rozvoju hudobnosti, neskôr aj hudobnej a estetickej gramotnosti dieťaťa, a tak prispieva aj k jeho celkovému harmonickému rozvoju. Dieťa je vnímané ako jedinečná osobnosť s väčšou či menšou mierou hudobného nadania, s rôznou kvalitou hudobných schopností, ktoré má výsostné právo byť rozvíjané po hudobnej i emocionálnej stránke. Prejavy jeho hudobnej expresie vo všetkých jej podobách sú vyjadrením jedinečného spôsobu detskej hudobnej kreativity ako prirodzenej súčasti psycho-fyziologického správania sa detí, ako ich životný prejav. Vychádzame z koncepcie komplexnej múzickej výchovy založenej na činnostnom a integratívnom prístupe k hudbe, k jednotlivým hudobno-výchovným činnostiam i prejavom tak, aby hudba bola pre deti hrou a objavovaním hudby v sebe i mimo seba, aby znejúca hudba vytvárala vzťah k hudbe.

Hudobné činnosti predstavujú najrozmanitejšie formy styku dieťaťa s hudbou, dávajú možnosť spájať hudbu so slovom, pohybom, hrou na detských hudobných nástrojoch. Tvoria základný prostriedok na rozvíjanie všeobecných a hudobných schopností, zručností a návykov dieťaťa. Hudobné činnosti nepôsobia izolovane, ale vzájomne sa dopĺňajú, podporujú a zmysluplne integrujú.

Toto klasické členenie na hudobné činnosti je aj snahou o zachovanie identity predmetu hudobná výchova ako takého s tradičnými hudobno-výchovnými činnosťami, s hudobným znejúcim obsahom, ktorá sa pri rôznych integratívnych pedagogických prístupoch začína vytrácať.

Predložený metodický text je spracovaný v súlade s navrhovaným Štátnym vzdelávacím programom pre materské školy, spôsobom spracovania je však nadčasový a použiteľný aj pre alternatívne pedagogické koncepcie, ktoré pracujú s hudobným materiálom a deťmi predškolského veku. K učebnému textu sú vyhotovené aj zvukové ukážky, v ktorých prezentujeme ukážky práce s detským hlasom, imitácie zvukov deťmi s cieľom rozvoja ich vokálnych kompetencií, ale aj ukážky naspievaných piesní a hudobných skladieb, ktoré sú v metodickom texte použité na vysvetlenie určitých metodických postupov.

1 Dieťa predškolského veku a hudobnosť

V predškolskom období dieťa silne ovplyvňuje pôsobenie hudby, obrazu a slova. Hudba rozvíja jeho zmyslové vnímanie – citlivosť sluchovú, zrakovú, hmatovú, rozvíja predstavivosť, fantáziu a obrazotvornosť, podnecuje dieťa k originalite, tvorivosti a nezávislosti. Už v predškolskom veku sa utvárajú základy jeho orientácie týkajúcej sa vkusu, pozitívny vzťah k umeniu, k národným kultúrnym hodnotám, zvyšuje sa jeho emocionálna inteligencia. Prvých šesť rokov je pre **hudobný vývoj** dieťaťa veľmi dôležitých, pretože vtedy sa vytvárajú základy jeho hudobnosti. Hudba je v tomto veku považovaná za najúčinnjší druh umenia, ktorý má bezprostredný vplyv na rozvoj nielen hudobnosti, ale hlavne emocionalitu aj kognitívneho rozvoja.

Hudobnosť predstavuje „*integráciu hudobných schopností umožňujúcich hudobné činnosti a základné vzťahy človeka k hudbe, je to súhrn anatomicko-fyziologických kvalít človeka, ktoré sú výsledkom dedičných dispozícií, vplyvov prostredia, prostredníctvom ktorých sa jedinec prejavuje v hudobných činnostiach*“ (Sedlák, 1985, s. 37).

Hudobnosť dieťaťa ovplyvňujú determinanty: **vnútorné** – biologické vrodené a zdedené dispozície; **vonkajšie** – javy spoločensko-psychologickej povahy.

Vnútorné determinanty hudobnosti predstavujú hmotný základ hudobných schopností, ide o vrodené anatomicko-fyziologické zvláštnosti organizmu, zvláštnosti nervovej sústavy, tzv. vlohy, ktoré tvoria vnútorné podmienky na utváranie určitých schopností.

Vlohy sú kategóriou biologickou, predstavujú len potencialitu, predpoklady pre následné rozvinutie hudobnej schopnosti v hudobnú zručnosť. Aktivujú sa primeranými, kvalitnými a premyslenými hudobnými činnosťami. Úroveň hudobného nadania podmieňujú faktory biologickej, fyziologickej a psychickej povahy a prejavujú sa ako hudobné nadanie všeobecného a špeciálneho charakteru už u malých detí sklonom k určitému druhu hudobných činností a dosahovaním veľmi dobrej úrovne niektorého z hudobných prejavov. **Nadanie** je potenciál, ktorý jedinca predurčuje na kvalitné intelektuálne, umelecké či športové výkony. Hudobné nadanie tvoria zložky: predpokladová (fyzické vlastnosti jedinca, všeobecné hudobné schopnosti, hudobné zručnosti, návyky a vedomosti) a aktivizačná (vôľové vlastnosti, vnútorná motivácia, profesijné zameranie osobnosti).

Vonkajšími determinantmi hudobnosti sú javy spoločensko-psychologickej povahy. Ide o pôsobenie širšieho sociálneho prostredia v podobe rodiny, školy, kultúrnych inštitúcií, mediálneho prostredia, ktoré kladne alebo záporne pôsobia na rozvoj hudobnosti, hudobných schopností, záujmov a potrieb ľudí, ktorí žijú v danej spoločnosti.

Rodina pozná predpoklad dedičných dispozícií, vytvára priestor na prvé stretnutia s hudbou, eliminuje zábrany a poskytuje pozitívne emócie, lásku a náklonnosť. Je predpoklad, že postrehne hudobné vlohy, zabezpečí individuálnu prácu s ich hudobne nadaným dieťaťom aj prostredníctvom krúžkovej činnosti či umeleckej školy. Jej pôsobenie je však ovplyvnené aj ekonomickými možnosťami, tradíciou v zmysle rodinnej výchovy, vzťahu rodičov k hudbe aj celkovou klímou v rodine.

Školské prostredie systematicky a profesionálne zabezpečuje rozvoj hudobnosti detí, riadi sa zákonmi vzťahujúcimi sa na školy určitého zamerania a realizuje hudobnú výchovu v štandardnej podobe (MŠ, ZŠ), ale aj v špecifickej hudobnej príprave (ZUŠ).

Mediálne prostredie predstavujú: rozhlas, televízia, vydávanie zvukových nosičov, noviny a časopisy, hudobné relácie, hudba ako súčasť iných umeleckých i publicistických žánrov a produkcí.

Kultúrne inštitúcie predstavujú: divadlo, opera, kino, festivaly rôzneho hudobného žánru, vystúpenia rôznych vokálnych, vokálno-inštrumentálnych skupín.

Mediálne činitele prinášajú hudobné podnety rôznej povahy aj rozdielnej kvality, značne ovplyvňujú hudobnosť aj hudobný vkus detí v kladnom i zápornom zmysle slova. V prípade kultúrnych inštitúcií ide zväčša o kvalitnú hudobnú produkciu, o ponuku rôznych hudobných a hudobno-dramatických žánrov, ktoré výrazne motivujú deti, málo z nich je však adresovaných vekovej skupine detí predškolského veku.

Hudobné schopnosti

Hudobnú schopnosť nemôžeme postihnúť priamo, ale len prostredníctvom tej činnosti, ku ktorej tvorí východisko a prostredníctvom ktorej sa prejavuje. Klasifikáciou hudobných schopností sa zaoberali mnohí odborníci: B. M. Těplov, G. Revész, E. C. Seaschore, F. Sedlák, M. Holas, H. Váňová, P. Krbat'a, I. Poledňák, M. Franěk, M. Kodejška a ďalší. Diagnostike hudobných schopností detí predškolského veku sa však venovali v menšej miere.

M. Kodejška (2002) vychádza z klasifikácie F. Sedláka (1986). Sám sa problematike hudobných schopností detí predškolského veku venoval ako učiteľ strednej pedagogickej školy. Začiatkom 80. rokov 20. storočia realizoval výskumy a diagnostikoval predovšetkým hudobnosť detí predškolského veku. Základné hudobné schopnosti, ktoré ovplyvňujú celkovú hudobnosť dieťaťa predškolského veku, vymedzuje nasledovne:

Hudobno-sluchové schopnosti, ktoré umožňujú spracovávať akustické vlastnosti hudby a zvukového sveta okolo seba.

a) *Citlivosť pre intenzitu* umožňuje vnímať dynamické zmeny v hudbe. Koncom prvého roku sa pokúšajú o napodobenie reči, pokúšajú sa reprodukovat' počet slabík i jej rytmický a intonačný priebeh, začínajú sa hrať s vlastným hlasom, využívajú pri tom rôzne slabiky. Citlivosť pre intenzitu sa rozvíja prostredníctvom sluchových hier, v ktorých počúvajú napr. silné a slabé zvuky, kontrast medzi nimi musí byť jasný a tento kontrast vhodne prenášame do roviny predstavy, t. j. spievame slabo ako myška a silno ako pes, resp. našľapujeme slabo – ľahko ako myška a silno ako pes. Deti sú schopné rozoznať kontrasty f – p, ff – pp. Päť- až šesťročné deti majú dobre rozvinutú citlivosť pre intenzitu – dynamiku.

b) *Citlivosť pre farbu tónu* sa vytvára pri vnímaní ľudskej reči. Je dôležitá aj pre správne zvládnutie rodného jazyka, ktorý sa dieťa v tomto období učí. Citlivosť pre farbu tónu rozvíjame rôznymi hrami: napr. napodobňujú – imitujú hlas hudobného nástroja, sluchovými hrami, kde spoznávajú hlas dieťaťa, dospeljej osoby alebo spoznávajú podľa farby hlas svojho kamaráta v materskej škole, spoznávajú podľa farby znenia hudobné nástroje.

c) *Citlivosť pre výšku tónu* – jej nedostatok sa stáva príčinou hudobného zaostávania jedinca. Dojča lepšie vníma nízke tóny, ročné dieťa dokáže relatívne presne zaintonovať slová a slabiky, ak sa pohybujú vo výške, resp. v rozsahu jeho rečového prejavu. Dvoj- až trojročné deti nevedia ešte určiť vyšší a nižší tón, ak sú v rozsahu tercie, čiže malej vzdialenosti. Vedia však určiť porovnaním tóny vo väčšej vzdialenosti, ak sa k tomu pridáva vhodná zrková či pohybová predstava (tón na poschodí, tón v pivnici, tón vyšší – spieva vtáčik, tón nízky – kačka). Nie je však zákonitosťou, že deti, ktoré sluchom rozpoznávajú tieto rozdiely, dokážu ich aj čisto vokálne interpretovať a naopak. Zmysel pre intonačne čistú vokálnu reprodukciu sa najviac rozvíja začiatkom mladšieho školského veku.

Sluchovo-motorické schopnosti

Ide o schopnosť motorickej – pohybovej reakcie na hudobný podnet. Reagovať na zvukový podnet môžu hlasivky, pohyby rúk a paží, pohyby rúk pri hre na hudobných nástrojoch, pohyby celého tela pri pohybových činnostiach. Už polročné dieťa spontánne reaguje na výrazný hudobný podnet, na výrazne rytmizovanú pieseň, na zvuky okolo seba. Dvojročné dieťa spája reč, spev a pohyb do jedného celku

Rytmické cítenie

Rytmus je časová postupnosť a členenie hudby. Viaže sa k všetkým hudobno-vyjadrovacím prostriedkom, najviac však k melódii, s ňou vytvára základnú časovo-priestorovú štruktúru. Rytmické cítenie – ide o fylogeneticky najstaršiu hudobnú schopnosť, čoho dôkazom sú aj hudobné prejavy rôznych primitívnych kmeňov. Aj u detí predškolského veku ide o najrozvinutejšiu hudobnú schopnosť v porovnaní s inými, ktorá vychádza z vrodeneho pohybového inštinktu a je výsledkom psychomotorických vlastností dieťaťa.

a) *Citlivosť pre metrickú pulzáciu* sa vytvára na základe pohybových predstáv a pohybového prejavu, nedá sa ju ani diagnostikovať ináč ako v spojení s pohybom. Najlepšie sa overuje pri pochode – 2/4 takt, prízvuk, vykročenie ľavou, päť- až šesťročné deti majú úplný súlad, ktorý však môže byť občas narušený – najviac v priebehu dvoch taktov, následne sa dieťa prispôbi.

b) *Citlivosť pre tempo* je spojená s elementárnymi pohybmi – pochod, beh, poskok, neskôr tanečné pohyby a kreatívne reakcie na hudbu. Vhodne sa rozvíja aj v kontrastnom pohybovom dialógu, napr. poskoky vrabcov a pomalé posúvanie sa slimáka, pochod vojakov – uspávanie dieťaťa. Deti dobre reagujú na zmenu tempa, na konci predškolského veku tieto pohybové zmeny realizujú samostatne aj bez pokynov.

c) *Citlivosť pre rytmus* – v predškolskom veku najprv cítia metrum, až neskôr rytmus. Podmieňuje to ich zmysel pre pravidelnosť. Rytmus vyjadria, ak je spojený so slovom – výraznou deklamáciou (riekanky, popevky) a najjednoduchším pohybom. Vokálnu rytmizáciu zvládajú deti úspešne.

Tonálne cítenie

Rozhodujúce postavenie pri jeho rozvoji má aktívne spievanie. Rozvíja sa prostredníctvom spevackej imitácie a improvizácie. Prvé hudobné pospevovanie sa začína už v 9. mesiaci, ročné dieťa už badá rozdiel medzi spievaným a hovoreným slovom. Jeho hlasový prejav sa pohybuje okolo tónu a1 a jemne sa posúva dole a hore. 18-mesačné dieťa začína experimentovať s vlastným hlasom, vytvára krátke popevky. Táto schopnosť je viazaná na hudobnú pamäť a citlivosť pre výšku, ktorá podmieňuje aj hudobnú predstavivosť. Ak spieva viac detí, spev je často v začiatkoch intonačne nejednotný, ale postupne sa zjednocujú, najprv rytmicky a potom aj melodicky. Dvojročné deti majú mechanickú pamäť, veľmi ľahko si zapamätávajú jednoduché melodizované riekanky, dvoj- a trojročné ešte úplne nenaznačia stúpanie či klesanie melódie, zapamätávajú si útržky – kúsky z piesní, a preto sa pridávajú v určitých úsekoch k spievajúcemu. U päť- až šesťročných detí overujeme už doškálne a nedoškálne tóny, zamenený tón v piesni – pieseň však musí byť zahraná presne rovnakým spôsobom a v rovnakom tempe.

Emocionálna reakcia na hudbu

Dieťa predškolského veku si zapamätáva také situácie, ktoré sú spojené s emocionálnym zážitkom – či už bol negatívny alebo pozitívny. Pre dieťa je akékoľvek objavovanie nepoznaného prijímané s výraznou emocionálnou reakciou. Dieťa je rado súčasťou diania a má emocionálny zážitok z hudby, ak sa stalo jej aktívnym interpretom – hráčom, spevákom, tanečníkom či aktívnym poslucháčom, keď zvládlo túto činnosť a malo z nej estetický zážitok. Dieťa na hudobný podnet reaguje veľmi spontánne, neobmedzujú ho konvencie ani prostredie, kde hudobný podnet prijíma.

Hudobná pamäť

Hudobná pamäť sa vytvára spolu s inými schopnosťami (predstavivosť, fantázia) už v predškolskom veku. Ide o proces prijímania – osvojovania si hudby, podržania v pamäti a následného vybavenia a reprodukcie. Dieťa nevníma aktívne každú hudbu okolo seba, robí si taký vnútorný výber. Lepšie si zapamätáva tú, ktorá bola spojená s emocionálnym zážitkom a bola preň zaujímavá. Dieťa vníma hudbu globálne, a teda synkreticky. Ľahšie si zapamätáva kratšie melodicko-rytmické motívy, piesne a melodizované riekanky, výrazné melódie (skoky a pohyblivé melódie) ako monotónne na niekoľkých tónoch, ktoré si skôr zapamätáva ako rytmické útvary. K zapamätávaniu prichádza zámerne aj mimovoľne. Opakovanie melódie z reklamy či výrazu a pohybov speváka si deti ukladajú do pamäti mimovoľne, ale na základe emocionálneho zážitku. Dieťa predškolského veku nie je schopné dlhého sústredenia, preto je potrebné viacnásobné opakovanie, prehrávanie či pohybové stvárnenie hudobnej ukážky. Pamäť týchto detí je krátkodobá, ak sa so zapamätaným hudobným podnetom dlho nestretnú, zabúdajú. Tieto deti majú lepšiu rytmickú pamäť ako melodickú. Šesťročné dieťa si pamätá primerané hudobné motívy, pamätá si celé piesne, reprodukuje neznámu melódiu, vie si vybaviť v minulosti počúvané hudobné útvary.

Hudobná predstavivosť

Táto hudobná schopnosť je považovaná hudobnou psychológiou za veľmi dôležitú, je tak trochu závislá od hudobnej pamäti a rozvíja sa vo všetkých hudobných činnostiach. Sedlák (1990, s. 155) definuje dva pojmy: hudobná predstava a hudobná predstavivosť. Predstavu chápe ako vybavenie si vecí vnímaných v minulosti a predstavivosť ako „*ako schopnosť vytvárať, pretvárať a zámerne operovať s hudobnými predstavami vzniknutými v hudobných činnostiach*“. Predstavivosť sa tak stáva základom hudobnej tvorivosti. Pre predstavivosť má rozhodujúci význam zmyslové vnímanie, hlavne hudobný sluch. V období predškolského veku je predstavivosť závislá aj od úrovne motorických schopností, ktoré sa rozvíjajú postupne. Ak sa do hudobných činností zapája viac zmyslov, napr. pri náučiku piesne s využitím grafického názoru alebo pohybového vyjadrenia, je zapamätávanie piesne kvalitnejšie a rýchlejšie.

Hudobno-tvorivé schopnosti

Tvorivosť je schopnosť nachádzať a vytvárať nové hudobné vyjadrenia vlastných emocionálnych predstáv. Detská hudobná tvorivosť má v detskom období len elementárnu podobu. Kým dospelí v tvorivom procese vytvárajú vlastné, nové hudobné diela, vlastné poňatie interpretácie, detská hudobná tvorivosť je novým dielom pre deti – tvorcov. Ich tvorivosť je limitovaná psychickými procesmi a elementárnou skúsenosťou s hudbou.

Dieťa predškolského veku ešte nedisponuje všetkými schopnosťami na takej úrovni, aby ich bolo možné v plnej miere diagnostikovať, definovať a potvrdiť, neexistujú však izolovane, ale navzájom sa podmieňujú a ovplyvňujú. Podľa Holasa (1994) sa hudobné schopnosti vyvíjajú postupne v jednotlivých **etapách hudobného vývoja**:

I. etapa – je to obdobie vytvárania orientácie vo zvukovom priestore, keď sa dieťa prispôbuje vnútornému zvukovému priestoru a rozvíja sa jeho zmyslová a emocionálna citlivosť na vnútorné prostredie a akustické podnety, reaguje mimovoľne a neskôr zámerne na akustické zvukové a aj hudobné podnety, vyhľadáva zdroj zvuku a reaguje naň spravidla elementárnym pohybom. Objavujú sa prvé spevácke pokusy spojené s hľadaním a experimentovaním s vlastným hlasom, napodobňovaním počúvaných zvukov.

II. etapa orientácie v tónovom priestore je členená do dvoch fáz:

a) *fáza rozptýlenia a prelínania sa*, typická pre deti vo veku od 2. až 4. roku, ktorá sa prejavuje v nasledujúcich hudobných činnostiach dieťaťa:

- napodobňovanie rytmickej reči – rytmizácia slov, slovných spojení, riekaniek,
- pokus o napodobňovanie spevu,
- formovanie tonálnej hudobnej pamäti,
- pohybové reakcie na znejúcu hudbu,
- spontánnym opakovaním rytmicko-melodických motívov a častí piesní,

- začiatky rytmicky a intonačne zvládnutého spevu,
- prvé improvizáčn  pokusy, ktoré sa prejavujú rytmizáciou i melodizáciou slov, slovných spojení, jednoduché obmieňanie prvotných motívov,
- rozvíja sa ich hudobná pamäť a predstavivosť, dieťa spozná reprodukovanú časť melódie a vie relatívne správne zaspievať pieseň.

b) *fáza komparatívno-diferenciačná* vo veku 4 – 6 rokov, prejavujúca sa v týchto hudobných činnostiach:

- rozlišujú kontrasty v hudbe: vysoko – nízko, pomaly – rýchlo a pod.,
- rozvoj elementárnych recepčných a reprodukčných schopností,
- orientácia v základných hudobno-vyjadrovacích prostriedkoch,
- adekvátne pohybová elementárna reakcia na zmeny vo vyjadrovacích prostriedkoch,
- upevňuje sa rytmické a tonálne cítenie,
- dieťa je schopné na základe hudobnej pamäti a predstavivosti reprodukovat' intonačne čisto piesne a melodické úryvky. (Holas, 1994)

Zručnosť (tiež spôsobilosť, obratnosť, rýchlosť, presnosť) je nadobudnutá pohotovosť správne, čo najrýchlejšie a s čo najmenšou námahou vykonávať určitú činnosť na základe osvojených vedomostí a predchádzajúcej praktickej činnosti. Fyziologickým základom utvárania zručností je vzájomné pôsobenie zmyslových orgánov (hmat, zrak, sluch), centrálnej nervovej sústavy a motorického aparátu. Základom hudobných zručností je mechanizmus podmienených reflexov. (Holas, 1993)

Schopnosti sú vnímané ako vnútorné psychické štruktúry a predpoklady, ktoré sa prejavujú prostredníctvom hudobných činností. Schopnosť je postihnuteľná len prostredníctvom činnosti. Zručnosť sa tak stáva navonok v činnosti prejavenu schopnosťou. Aby sa však prejavila zručnosť, je potrebná schopnosť. Základom hudobných prejavov je triáda: schopnosť – zručnosť – činnosť. Kým schopnosť má všeobecnejší charakter, zručnosť je konkrétnejšia a viaže sa ku konkrétnemu hudobnému výkonu. Rozlišujeme zručnosti: percepčné, motorické, senzomotorické, hudobno-intelektové a sociálne. Ich formovanie prebieha vo fázach: kognitívnej (prvotné informácie o činnosti), fixačnej (kedy sa opakovaním upevňuje), automatizačnej (zručnosť vo fáze návyku) a kontrolnej (spätná väzba, prebieha neustále). (Sedlák, Váňová, 2013)

Hudobno-výchovné činnosti sú prostriedkom rozvoja schopností, zručností a návykov, teda hudobných **kompetencií**. Je potrebné ich poznať a vedieť pomenovať, aby sme mohli správne definovať aj ciele jednotlivých hudobno-výchovných činností v materskej škole. Uvádzame aspoň niektoré pre ilustráciu.

Sluchové zručnosti: rozlišuje sluchom jednotlivé vlastnosti tónu (sila, výška, farba, dĺžka), postihne jeho výrazné stúpanie a klesanie, počuje, odkiaľ prichádza zvuk alebo tón, zachytí chybu v znení známej piesne.

Rytmické zručnosti: rytmizuje reč, reprodukuje metrum, reprodukuje rytmus piesne, zachytí zmenu metra (2/4 na 3/4 takt), prejavuje sa tvorivo v rytmických činnostiach.

Zručnosti v oblasti vokálnych činností: má správne spevácke držanie tela, správne nasadí a tvorí tón, navodzuje hlavovú rezonanciu, mäkký hlasový začiatok, vyrovnáva farebnosť vokálu, správne artikuluje a vyslovuje text, spieva v celom hlasovom rozsahu, spieva intonačne čisto, spieva s emocionálnym zaujatím.

Percepčné zručnosti: začína sa orientovať v základných vyjadrovacích prostriedkoch hudby, postrehne výrazné kontrasty v hudbe, verbálne charakterizuje emocionálne rozdielne typy hudby, identifikuje znenie základných klasických hudobných nástrojov, začína rozoznávať základné hudobné žánre (vokálna, inštrumentálna).

Inštrumentálne zručnosti: zvládne techniku hry na Orffove hudobné nástroje, reprodukuje predohru, medzihru a dohru k piesni či riekanke, experimentuje s farbou zvuku hudobného nástroja, využíva zvukomaľbu pri stvárnení mimohudobného obsahu.

Hudobno-pohybové zručnosti: spontánne reaguje pohybom na charakter hudby, reaguje pohybom na zmeny tempa, metra, dynamiky, osvojuje si tanečné prvky, imituje tanečný pohyb, ovláda hru na tele, zapamätá si sled pohybov v jednoduchej choreografii, vie imitovať pohyb v hudobno-pohybových hrách.

Hudobno-tvorivé zručnosti: tvorivo reaguje na učiteľkine tvorivé podnety, využíva známe – osvojené veci v nových situáciách, vytvára melodické a rytmické hudobné fragmenty, vytvára nové pohybové stvárnenia hudby.

2 Rytmické činnosti

Rytmické činnosti vychádzajú z poznania, že deti najprirodzenejšie rytmus prežívajú prostredníctvom rytmizovaného slova a následne ho prenášajú do podoby elementárneho pohybu a hry na tele. V týchto činnostiach sa vytvára priestor pre osobnú skúsenosť s rytmizáciou v podobe: vokálnej rytmizácie riekaniak v 2/4 a 3/4 takte, slov a slovných spojení, rytmických dialogických hier, čo je východiskom aj pre následné vytváranie rytmických sprievodov k piesňam či riekankám v podobe metra, rytmu, rytmického ostináta, vytváranie rytmickej predohry, medzihry a dohry. Rytmické činnosti sa tak stávajú prostriedkom rozvoja rytmického cítenia, sluchovo-motorických schopností i hudobnej tvorivosti.

Rytmické cítenie je schopnosť paralelného vnímania a prežívania (interpretácie) rytmických a metrických vzťahov v hudbe.

Rytmus je časová postupnosť a členenie hudby, priebeh rôznych časových – dĺžkových hodnôt v časových úsekoch – taktoch. Jednoducho povedané, rytmus vznikne striedaním hodnôt rôznej dĺžky. V pojme rytmus sú obsiahnuté zložky: **metrum**, **tempo** a časové členenie tónov – to je ten vlastný **rytmus**. **Všetky tieto vlastnosti hudobného metrorytmu pôsobia paralelne – súčasne.**

Metrum je striedanie prízvučných a neprízvučných dôb v časových úsekoch – taktoch.

Tempo je rýchlosť, v akej prebiehajú hudobné impulzy, doby.

Citlivosť pre metrickú pulzáciu sa vytvára na základe pohybových predstáv a pohybového prejavu. Diagnostikuje sa v spojení s pohybom a overuje napr. pri pochode – 2/4 takt, prízvuk, vykročenie ľavou. 5- až 6-ročné deti – úplný súlad v pohybe, ktorý však môže byť občas narušený – najviac v priebehu dvoch taktov a následne sa dieťa prispôsobí.

Citlivosť pre tempo je spojená s elementárnymi pohybmi – pochod, beh, poskok, neskôr tanečné pohyby a kreatívne reakcie na hudbu. Deti na kontrastné zmeny tempa reagujú dobre, vedia aj znázorniť pomalé kačiatka, rýchly beh zajačika.

Citlivosť pre rytmus – v predškolskom veku lepšie cítia metrum, až 5-, 6-ročné rytmus. Ak si tlieskajú k piesni, tlieskajú metrum, až neskôr rytmus podľa inštrukcie. Ľahšie vyjadria rytmus, ak je spojený aj so slovom – výraznou deklamáciou. Preto využívame na rozvoj zmyslu pre rytmus slovo, riekanky, popevky, ktoré zároveň spájame s najjednoduchším pohybom.

2.1 Vokálna rytmizácia riekaniek

Riekanka je jednoduchá veršovaná a rýmovaná básnička či rečovanka, ktorá má osobitný rytmický charakter. Je to svojrázny príhovor detí k zvieratám, rastlinám, k rozličným úkazom a javom v prírode, ktorý je prednášaný výrazne rytmicky, v skupinách i jednotlivu. Tento interpretačný akt môže plniť rôzne funkcie (kognitívnu, zábavnú, umeleckú) a môže mať rôzne interpretačné podoby. Takto môžeme rytmicky deklamovať aj iné detské poetické žánre: **rečovanky**, v ktorých prevažuje rytmická zložka nad zložkou sémantickou, sú určené na prednes alebo skandovanie, využívajú bohaté básnické prostriedky: personifikáciu, apostrofu, dialóg aj eufóniu. Je v nich zjavný súlad zvukosledu, rytmu, rýmu a intonácie; **prekrúcanky**, hry so slovom, slovo je v kontexte prevrátené, **vyčítanky**, ktoré pomáhajú pri rozdeľovaní úloh v detských hrách. Sú postavené na hre slov, sprevádzané pohybom rúk pri vyčítaní, sú dynamické, objavuje sa v nich náhla zmena v rytme, ba aj krátke, úsečné či dlhšie verše, vnútorné rýmy, hromadenie hláskových skupín, čo si vyžaduje isté artikulačné schopnosti; **vysmievanky**, ktoré žartovným a vtipným spôsobom odhaľujú isté nedostatky konkrétnej osoby, zvieratá alebo vecí; **prekáranky**, ich texty predstavujú malé detské škriepenie či vysmievanie; **prihováranky**, poetické texty, ktorými sa mamy prihovárali svojim deťom, ktorými ich uspávali alebo tíšili. Na rytmizáciu môžeme využiť aj **hádanky**, žáner, ktorý rozvíja detské myslenie, úsudok i predstavivosť. Môžeme využiť aj **príslovia a porekadlá**, ktoré sú zdrojom poučenia a majú poetickú sylabickú výstavbu.

Na rytmizáciu vyberáme také texty, ktoré sú svojím obsahom zaujímavé, ponúkajú možnosti na ďalšie využitie po stránke jazykovej, ale aj hudobnej. Už 2- až 3-ročné deti dokážu riekanky prednášať s pevným rytmom a deklamáciu spájajú s pohybom. Následne pohyb spájajú s onomatopoickými slovami, ktoré prednášajú rytmicky alebo rytmicko-melodicky (hojda – hojda pri hojdaní). Pre 3- až 4-ročné deti to môžu byť texty aj s monotónnym – opakujúcim sa rytmom, pre deti staršie vyberáme texty, v ktorých sú možné rytmické kontrasty či zmeny. Riekanku v rytmickej podobe učíme imitačne, na základe opakovania po učiteľke. Pred samotným učením je potrebné deti motivovať. Ako motivácia môže poslúžiť aj samotný text riekanky. Po jeho prednesení nasleduje krátky rozhovor o riekanke, deti isto niečo zaujalo alebo neporozumeli, mohli sa vyskytnúť aj nelogické slová, a preto je tento rozhovor potrebný. Pri mladších deťoch učiteľka po úvodnej motivácii, resp. prednese riekanky riekanku rozpráva znova a deti sa k nej pridávajú. Je vhodné zvoliť primerané – pomalšie tempo reči, aby deti zachytili text, prednáša a učí výrazne rytmicky, nie ako literárny text na prednášanie. Postupne môže k opakovanému textu pridávať zmenu farby výslovnosti, môže meniť tempo vyslovovania aj výraz tváre.

Pri osvojovaní riekanky 5- až 6-ročnými deťmi učiteľka po úvodnej motivácii prednáša riekanku po jednotlivých veršoch – frázach a deti ju hneď po týchto malých celkoch opakujú. V prípade výskytu ťažších slov alebo ťažšie vysloviteľných slovných spojení môže verš zopakovať aj viackrát. Tak po jednotlivých veršoch vokálne zopakujú riekanku po učiteľke a následne sa ju učia a osvoja už opakovaním ako celku po učiteľke tak ako mladšie deti. Prvotné zopakovanie po veršoch vytvára predpoklad, že deti sú schopné zapamätať a následne zreprodukovať jeden verš textu, zachytia presne význam a podobu slov a minimálne raz prejdú slovami ich hovoridlami. Učiteľka vhodne využíva prostriedky neverbálnej komunikácie, čo udržiava detskú pozornosť, aby nešlo stále len o mechanické opakovanie textu. Mení farbu intonácie, tempo deklamácie aj polohu hlasu.

V heterogénnej skupine odporúčame učiť riekanku tiež po veršoch, pričom staršie deti sa ju hneď naučia a slúžia ako vzor pre mladšie deti, ktoré sa k nim postupne pridávajú.

Práca s riekankou s ohľadom na vek detí

- 3- až 4-ročné deti: rytmická deklamácia riekanky kolektívne, individuálne, v skupinách v 2/4 alebo 3/4 takte; deklamácia riekanky pri zmenenom tempe, zmenenej farbe či dynamike;
- 4- až 5-ročné deti: rytmická deklamácia riekanky kolektívne, individuálne, v skupinách v 2/4 alebo 3/4 takte; deklamácia riekanky pri zmenenom tempe, zmenenej farbe či dynamike; deklamácia riekanky formou hry na ozvenu, formou dialógu; rytmizácia vybraných slov riekanky;
- 5- až 6-ročné deti: rytmická deklamácia riekanky kolektívne, individuálne, v skupinách v 2/4 alebo 3/4 takte; deklamácia riekanky pri zmenenom tempe, zmenenej farbe či dynamike; deklamácia riekanky formou hry na ozvenu, formou dialógu; rytmizácia vybraných slov riekanky, vytvorenie rytmického ostináta (opakujúcej sa rytmickej figúry) použijeme ako rytmický sprievod k riekanke; vytvorenie rytmickej predohry a dohry k riekanke.

vokálna
rytmizácia

chôdza

ostinato

Ža - lu - je sa   ža - ba   ža - be,   že ju   ži - vot   ne - te - ší,

kva - ki kvá   kva - ki kvá   kva - ki kvá   kva - ki kvá

že ju bo - lia   o - be no - hy,   že nech - ce cho - diť pe - ši.

kva - ki kvá   kva - ki kvá   kva - ki kvá   kva - ki kvá

Vokálna rytmická predohra, medzihra a dohra k riekanke.

D. Hevier

vokálna
rytmizácia

vokálne
ostinato

Na po - to - ku   hús - ky

gá   gá   gá   gá

vy - vád - za - jú   kús - ky   a pri - tom si

gá   gá   gá   gá

nez - má - ču   svo - je bie - le   blúz - ky.

gá   gá   gá   gá

2.2 Rytmizácia slov a slovných spojení

Pri rytimizácii slov a slovných spojení začíname rytimizáciou slov v rozsahu jedného taktu. Rešpektujeme pritom prirodzený rytmus reči a slov. V prvej fáze rytimizujeme slová s rovnakým počtom slabík aj s rovnakou prízvukovou štruktúrou. Vyberáme rôzne slová, pomenovania zvierat, kvetov, farieb, hračiek, geometrických tvarov. Využívame obrázky, hračky, veci, ktoré deti najprv slovne pomenujú, aby sa v skupine zjednotil pojem a následne vokálne rytimizujú.

K vokálnej rytimizácii pridávame pohyb v spojení s prostriedkom hry na tele.

3- až 5-ročné deti reagujú spontánne, a teda tleskajú (plieskajú) metrum alebo prvú prízvučnú dobu v takte, ak je tempo vokálnej rytimizácie prirýchle. 5- až 6-ročné deti pohybom vyjadrujú metrum, ak chceme, aby vytlieskali rytmus slov, je potrebné ich slovne usmerniť, napr. tleskaš tak, ako hovoríš, ako sa ti pohybujú ústa. **Rytimizáciu slov** spájame s pohybom, tzv. hrou na tele a elementárnym pohybom v podobe chôdze či behu. Využívame tleskanie (tl.), plieskanie rúk o dolné končatiny – stehná (pl.) a dupanie jednou nohou alebo oboma v podobe chôdze, resp. v sede. Využívame **synchrónnu rytimizáciu**, keď je pohyb zhodný s rytimizovaným slovom, a **asynchrónnu podobu rytimizácie**, keď rytimizované slovo a rytmický pohyb nie sú zhodné – rovnaké, sú však metrorytmické. U 5- až 6-ročných detí využívame aj ostinálny rytmus (opakovaná rytmická figúra – takt až dvojtaktie). Ostináto si deti osvoja imitačne, zaznie rytimizované slovo či slovné spojenie, potom ho vyjadríme pohybom (tl., pl.). Na základe slovnej inštrukcie sú už deti schopné vyjadriť rytmus rytimizovaného textu. Všetko je však závislé od úrovne hudobných schopností a skúseností detí, s ktorými pracujeme. Jednoznačné hranice neexistujú.

Deti majú tendenciu rytimizáciu zrýchľovať, ak už sú v činnosti zorientované alebo ak sú zvlášť emocionálne radostne naladené. Preto je vhodné pri rytimizácii slov, textu použiť rytmický hudobný nástroj, ktorý hrou metrickej stránky udržiava tempo. Ak tento nástroj nemáme poruke, môže učiteľka využiť aj metrické klopanie nohou – špičkou o zem či lúskanie, čím udáva tempo a vytvára tzv. metrický pôdorys pre samotnú rytimizáciu.

Rytmický hudobný nástroj, ktorý hrá metrum, môžeme využiť aj pri tvorivej rytimizácii detí, keď pred samotnou rytimizáciou učiteľka udáva tempo, metrum, cítenie párneho 2/4 či nepárneho 3/4 taktu údermi na bubienok, paličky a hoci aj plieskaním. Deti do takto vytvoreného zvukového rytmického pôdorysu vkladajú svoje slová či riekanky, rytmicky dotvárajú metrum. Pri práci s menšími deťmi a deťmi menej hudobne rozvinutými učiteľka robí výraznejší pohyb pri hre na tele.

2.3 Rytmické hry

Rytmické dialogické hry sú založené na rytmickom dialógu vedenom medzi učiteľkou a deťmi alebo aj medzi deťmi navzájom. Sú založené na tvorivej odpovedi alebo na imitácii, t. j. ozvene, zopakovaní otázky. Na začiatku začíname s jedno- až dvojtaktovými motívmi na rôzne témy: napr. kvety, zvieratá, veci, hračky, úkony a pod.

Čo máme v škôlke?

Učiteľka   Deti

Čo má - me v škôl - ke?   V škôl - ke má - me hrač - ky,

v škôl - ke má - me pos - tieľ - ky,   v škôl - ke má - me far - bič - ky,

v škôl - ke má - me stôl,   v škôl - ke má - me kla - vír.

Rytmické reťazové hry

Vyžadujú od detí dodržiavanie pravidiel, jednoduchú schopnosť počkať, vydržať s odpoveďou. Je to možné v období, keď sú deti schopné dodržiavať pravidlá hry. Pri reťazových hrách je z hľadiska rozvoja rytmického cítenia dôležitá plynulosť nadväzovania odpovedí. Deti vyhľadajú predmet – hračku, ktorý sa nachádza v triede, a potom ho v reťazovej hre rytmicky predstavia.

1. dieťa   2. dieťa

Au - to sme - tiar - ské,   au - to ha - sič - ské,

3. dieťa   4. dieťa

au - to po - li - caj - né,   au - to o - sob - né.

Rytmické hry s ohľadom na vek detí

- 3- až 4-ročné deti: rytmická deklamácia slov a slovných spojení kolektívne, individuálne v 2/4 takte; vokálna rytmická hra na ozvenu;
- 4- až 5-ročné deti: rytmická deklamácia slov, slovných spojení, rytmická imitácia zvukov, rytmické hry na ozvenu individuálne i v skupinách v 2/4 alebo aj 3/4 takte;
- 5- až 6-ročné deti: rytmická deklamácia slov, slovných spojení, rytmická imitácia zvukov, rytmické hry na ozvenu, rytmické reťazové hry, rytmické dialogické hry na otázku a odpoveď, rytmická štafeta, rytmické ostináto, rytmická improvizácia v spojení s hrou na tele v 2/4 aj 3/4 takte, individuálne aj v skupinách.

3 Vokálne činnosti

Vokálne činnosti predstavujú široký okruh praktických činností, ktoré sú realizované ľudským hlasom. Sú základom pre rozvoj tonálneho cítenia, ale aj rytmického cítenia, hudobnej predstavivosti a pamäti, podieľajú sa na rozvoji vokálnych zručností a návykov v podobe správneho tvorenia tónu, správneho speváckeho dýchania, bez ktorého je intonačne čistý spev nemysliteľný.

Spev je považovaný za najprirodzenejší ľudský umelecký prejav a ľudský hlas za najdokonalejší hudobný nástroj, ktorý je schopný svojimi špecifickými výrazovými prostriedkami vyjadriť tú najširšiu škálu myšlienok a ľudských pocitov. Takmer vždy vzniká spojením slovesného a hudobného prvku, a teda okrem emócie je schopný vyjadriť aj myšlienku či iný mimohudobný obsah. Patrí aj k najstarším umeleckým prejavom ľudskej spoločnosti a je súčasťou kultúry všetkých národov. Každý zdravý jedinec, jeho hlas, má predpoklady na spievanie. Aby sa však tieto predpoklady rozvinuli, je potrebné jeho neustále precvičovanie v plnosti rozsahu a znenia.

Malé deti narábajú s hlasom intuitívne, nesledujú svoje nedostatky, spievajú len tak, experimentujú s hlasom, spontánne napodobňujú zvukový svet okolo seba. Práve tieto prvé náznaky spevu je potrebné správne usmerňovať, pretože sa spájajú aj s prvými pokusmi o reč. Dostatok kvalitných speváckych príkladov podporuje spevácke experimentovanie a úroveň ich schopností sa môže zlepšovať, kultivovať a rozvíjať. Ak však spevácky výkon dieťaťa je predmetom kritiky, resp. dieťa je vyzvané, aby nespievalo, stráca sa chuť spievať, a tým trpí aj jeho sebavedomie. Vokálne predpoklady súčasných detí a detí v minulosti sú takmer identické. Zmenili sa len spoločenské podmienky a záujmy nielen detí, ale aj ich rodičov, postavenie hudobnej výchovy v edukačnom procese.

Tichá (2005) sa zaoberala dôvodmi, prečo súčasné deti spievajú málo, resp. nespievajú často. Uvádza, že deťom chýba správny spevácky vzor – deti často nepočuli vo svojom okolí prirodzený kultivovaný spevácky prejav – jednohlasný čistý spev v ich hlasovej polohe. Mnohé učiteľky v materských školách spievajú v nízkej polohe. Aj súčasný hudobný svet a vokálna produkcia pre deti je mnohozvuková a deti si z toho množstva znejúcich hlasov a tónov nevedia vyčleniť ten ich. Deti sa pri intenzívnom speve v kolektíve nepočujú, majú jemný hlások, a tak nevedia posúdiť svoj spev. Spievajú s veľkým emocionálnym nábojom, spievajú hlučne, nevšímajú si pokyny, ktoré sú im adresované. Spevácky register detí sa pohybuje v rozsahu ženského hlasového registra. Deti však majú menší hrtan, kratšie a užšie hlasivky, a preto vzniká dojem, že deti spievajú vyššie.

V každom hlasovom orgáne sú ukryté spevácke kvality. Niektoré sú zjavné, iné sa prejavujú len latentne, a preto ich potrebujeme inervovať a oživiť. Je to proces tvorby hudobných schopností a zručností, ktoré sa neprebudením môžu stať bezcenné.

Hlasový rozsah detí predškolského veku

Trojročné dieťa má priemerný hlasový rozsah tercie až kvarty v polohe od d1 – a1. Štvorročné rozsah sexty v polohe od c1 – h1 a šesťročné dieťa spieva niekedy aj v rozsahu celej oktávy od c1 – c2. Ide o priemerné a orientačné údaje, pretože mnohé deti tento hlasový rozsah nedosiahnu a nadané deti ho môžu presiahnuť. Hlasový rozsah dieťaťa na konci predškolského obdobia podľa Sedláka (1985) by mal byť od d1 – a1.

Alena Tichá (2005) je hlasový pedagóg, ktorý pracuje aj s deťmi predškolského a mladšieho školského veku. V odborných publikáciách uvádza nasledujúci hlasový rozsah: do troch rokov g1 – c2, deti predškolského veku f1 – e2. Nerozospievané deti majú väčšinou rozsah od a – e1 alebo a – g1.

3- až 5-ročné dieťa je schopné úryvky piesní napodobniť a zapamätať si ich. Upevňuje sa jeho tonálne cítenie, napríklad zaspievaný známy motív z piesne už vie dokončiť. Objavujú sa začiatky melodickéj a rytmickej improvizácie. Napríklad rytmizácia výrazných textov a potom prípadne aj ich melodizácia. Spievanie piesní s pravidelným pohybom v 6-tónovom rozsahu, približne od d¹ – b¹.

Ideálom, ku ktorému sa v oblasti speváckych zručností a schopností chceme priblížiť, je: intonačne čistý, dychovo disciplinovaný, rytmicky správny, artikulácie a výrazovo zvládnutý prejav. Pre čistý detský spev sú potrebné tieto predpoklady: **hudobný sluch**, ktorý umožňuje zachytiť všetky vlastnosti tónu (výška, sila, farba, dĺžka) a nájsť medzi nimi vzťahy, **hudobná pamäť**, ktorá uchová v pamäti predchádzajúce hudobné skúsenosti, **hudobná predstavivosť**, vnútorný hlas, ktorý umožňuje v duchu predstaviť si zapamätanú hudobnú skúsenosť, **rytmické cítenie**, ktoré umožní vnímať a prežívať (pohybom, spevom, slovom) rytmus, metrum a tempo hudobného materiálu, **tonálne cítenie**, ktoré je zárukou chápania tonality a umožňuje spievať pieseň, melódiu čisto v rôznych tóninách.

3.1 Správne spevácke dýchanie

Správne spevácke dýchanie podmieňuje úroveň hlasového prejavu. Dych vplýva na jeho plynulosť, intonačnú čistotu a výraz. Správne spevácky dýchať neznamená nabráť čo najviac vzduchu, ale dýchať celým dychovým aparátom, zabezpečiť plynulý, rovnomerný a hospodárny výdych. Detské dýchanie je plytké, predstavuje ho krátky a rýchly nádych a následne výdych. Dieťa dýcha spontánne, jeho pľúca sú ešte vo vývine, majú malú kapacitu a aj ovládaniu dychu sa deti ešte musia naučiť. Krátky nádych do hornej časti pľúc podmieňuje krátky výdych, ktorý zároveň spôsobí napätie v ramenách. Dieťa má pocit nedostatku vzduchu, a preto sa znovu nadychuje, pričom v hornej časti pľúc ešte vzduch má a ten zablokuje vzduch z dolnej časti pľúc. Deti často tzv. lapajú po dychu na poslednú chvíľu, nadychujú sa uprostred slov, tzv. zhltnú poslednú slabiku vo vete či dlhšom slove. Tieto deti je potrebné na začiatku naučiť vydýchnuť všetok vzduch cvičeniami, ktoré sa začínajú výdychom.

Cieľom dychových cvičení je pripraviť hlasový ústroj na spievanie, zároveň vypestovať u detí zručnosť ovládať svaly dychového ústrojenstva, naučiť ich hospodáriť s dychom a neustálym opakovaním a variovaním zmeniť zručnosť na návyk správneho speváckeho dýchania. Dychovými cvičeniami sa rozširuje hrudník, zvyšuje vitálna kapacita pľúc, posilňuje dychové svalstvo a spresňuje sa artikulácia. Prvým predpokladom realizácie dychových rozcvičiek – cvičení je naučiť deti uvoľniť sa, uvoľniť chrbtové svalstvo, navodiť príjemnú atmosféru. Uvoľnenie detí motivujeme rôznymi situáciami, hlavne predstavami, ktorým deti rozumejú, vedú si ich predstaviť a stať sa súčasťou tejto situácie, obrazu či pocitu. Dieťa sa musí naučiť akceptovať svoje telo, začať si vnímať jednotlivé jeho súčasti, a teda si uvedomiť, kde sa vdýchnutý vzduch dostáva, čo sa stane, ak zadrží dych, resp. sa zľakne, na čo potrebuje výdych, ako dlho bude vydychovať, aby si bez stresu vedelo ustrážiť výdychovú fázu. Nácvik správneho speváckeho dýchania je dlhodobý proces, začíname s odstraňovaním chýb, ktoré sa objavujú nielen v speváckom dýchaní u detí, ale aj pri bežnom rečovom prejave.

Dychové cvičenia (hry s dychom) môžeme realizovať:

- v stoji, ale aj v ľahu, v sede, v pohybe z predklonu,
- v ktoromkoľvek momente dňa, nielen pred nácvikom piesne, spievaním, resp. pred hlasovou rozcvičkou,
- s celou skupinou detí pred nácvikom piesne, ale aj v skupinových aktivitách pri ranných hrách, aj počas pobytu vonku, ak je vhodné počasie, individuálne s deťmi, ktoré majú problém so správnym speváckym dýchaním alebo sú aj spevácky veľmi nadané.

Metodické usmernenia:

- Učiteľka predvedie a vysvetlí jednotlivé fázy presne, čo od detí očakáva, a aj počas realizácie do cvičenia slovne vstupuje.
- Učiteľka dychové cvičenia vhodne a nápadito motivuje. Vhodne motivovať neznamená veľa rozprávať, ale primerane detskému mysleniu aktivizovať detskú predstavivosť.
- Učiteľka zabezpečuje celú organizáciu rozcvičky, dáva jasné slovné pokyny pre nádych, zadržanie dychu i výdychovú fázu, hlavne jej dĺžku.
- Výdychovú fázu je vhodné ozvučiť, pretože aj pri speve deti vydychujú na text, nie je to len dýchanie pre dýchanie, do výdychovej fázy je vhodné vkladať jednoduchý text, slabiky, citoslovčia, fonémy či vokály.
- Správny dych prichádza len do uvoľneného a pružného tela, preto je potrebné pred dychovými cvičeniami myslieť na tento moment a uvoľniť deti. Hlavne oblasť ramien a krku musí byť uvoľnená.
- Pri nácviku správneho speváckeho dýchania môže zamerať činnosť len na niektorú z fáz, na správny nádych, alebo len zadržanie, či výdych.
- Učiteľka by mala sama ovládať správne spevácke dýchanie, a to nielen v rovine teoretickej, ale hlavne v rovine praktickej, a musí ho uplatňovať aktívne vo vlastnom vokálnom prejave.

Správne spevácke dýchanie tvoria tri fázy: fáza nádychu, zadržania dychu a výdychu. Správne dýchanie pri speve je charakterizované rýchlym vdychom a predĺženým, spomaleným výdychom. Nádych realizujeme **nosom** (ten je možný a častý na začiatku spievania, ale býva hlučný, t. j. počuteľný), **ústami** (rýchly a výdatný nádych). Zadržanie dychu slúži na uvedomenie si dychovej opory, dieťa si pri zadržaní dychu uvedomí svoje bruško, bránicu. Zadržanie dychu a ním spevnená a precvičená bránica sa podieľa na rovnomernosti a plynulosti výdychu. Výdych realizujeme ústami, pretože precvičujeme spevácke dýchanie, a teda dych potrebujeme na rozozvučanie hlasiviek. Zámerom je, aby výdych bol plynulý, rovnomerný a spomalený, aby sa výdychová fáza postupne predlžovala. Vyvarujeme sa prudkého a neovládateľného výdychu so značným tlakom na hlasivky. Preto nezadáваме úlohy typu: čo najsilnejšie vydýchni.

Nácvik nádychovej fázy:

Nádych nosom motivujeme napr. **privoniavaním**. Ide o ľahký, takmer nepočítateľný nádych nosom s cieľom spoznať, zachytiť či ukryť určitú vôňu. Napríklad: privoniavanie ku kvetom, voňavke, vôňa v kuchyni, vôňa jedla, vôňa v lese. Vyvarujeme sa privoniavaniu k nepríjemným predstavám či aj kvetom u detí alergických na tieto rastliny. Po zachytení vône ju deti spoznávajú, zamyslia sa nad ňou, čím zadržia dych a nepočítateľne ju vyfukujú pred seba, posielajú ju niekomu, chcú, aby voňala okolo nich. Výdych našpúlenými zúženými ústami predlžuje zároveň fázu výdychu. Po cvičení môžu deti vôňu pomenovať, aká bola, akú si predstavovali (sladká, štipľavá, štekľivá a pod.).

Predĺžený nádych nosom do spodnej časti pľúc je vhodné precvičovať nádychom jednou nosovou dierkou, tzv. jogínsky dych. Nádych tzv. „do bruška“ môžeme predlžovať zužovaním priestoru vdychu. Napríklad: nadychujeme sa cez slamku, lievik, cez lievik v dlani, cez našpúlené mäkké ústa, čo predlžuje nádychovú trubicu. Nádych do spodnej časti pľúc je vhodné nacvičovať v ľahu. V tejto polohe sa celé detské telo uvoľní, stráca sa stuhnutosť a lepšie si uvedomí nádych „do bruška“, pretože sa mu v ľahu bruško jemne zdvihne a môže to aj vizuálne odkontrolovať. Pri pokrčených kolenách sa tento nádych ešte prehĺbi.

Nádych do bránice môžeme cvičiť aj z predklonu, čím sa odstráni aj napätie v zátylku. Ramená sú pri tomto predklone uvoľnené, hlava visí dolu, a tak čeľusť aj koreň jazyka sú bez napätia. V tejto polohe sa dieťa nenadýchne nikde inde, len do spodnej časti pľúc na bránicu, lebo ináč sa to nedá.

Cvičenia zamerané na hospodárenie s výdychom

Ako cvičenia na hospodárenie s výdychom môžu poslúžiť aj rôzne dlhšie vety, ktoré deti vyslovujú rovnomerne na jeden výdych, vety z dialógov, ktoré sa objavili v hudobno-dramatických činnostiach, rytmizované riekanky, ktoré sa snažíme povedať na jeden, resp. dva výdychy. Vo výdychovej fáze využívame spoluhlásky f, š, s, z, ž, či striedanie s – š, z – ž, f – š.

Námety na dychové cvičenia (hry s dychom):

Námety na rozcvičky s témou zohrievania – teplého dychu: zohrievame si ruky, zohrievame snehovú vločku, dýchame na sklo – ha, cha, kreslíme na sklo.

Námety s využitím imitácie zvukov prírody, zvierat, hry na rôznych hudobných nástrojoch.

Hráme sa a fúkame: bublifuk, fúkame do balóna, šoférujeme, štartujeme auto.

Zvukové situácie okolo nás: zvoniace zvony, zvuky v našej kuchyni.

Jednotlivé fázy – nádych, zadržanie a výdych by sa mali predlžovať a skracovať v progresívnom rade, t. j. na začiatku výcviku sú jednotlivé fázy takmer rovnomerné (napr. nádych 2 doby, zadržanie 2 doby, výdych 4 doby, kým postupne sa skracuje aj nádych, aj zadržanie a predlžuje sa fáza výdychu, čo zodpovedá praktickým potrebám spievania).

Kreslíme dychom

Kreslenie dychom je zamerané na predlžovanie fázy výdychu. Deti na spoločný pokyn a komentár kreslia svojim dychom obrazy. Dávame pozor, aby bol dych rovnomerný, jemný, aby deti kreslili jedným ťahom a zrak kontroluje krivku kresby.

Predstavíme si napríklad, čo všetko môžeme nájsť na lúke. Deti menujú, čo tam môže byť: kvety, tráva, lúčny koník, rosa na tráve, môžu menovať, aké kvety. My teraz budeme spoločne kresliť

lúku, ale nakreslíme ju naším dychom. Naše ústa budú farbička a naše ľahké fúkanie zanechá v triede pekné obrázky nakreslenej lúky. Nadýchneme sa, aby sme mali dostatok farby na kreslenie, a nakreslíme všetko, čo môžeme nájsť na lúke.

3.2 Hlasová rozcvička – práca s hlasom

Úlohou hlasových rozcvičiek a cvičení je:

- zabezpečovať súvislý hlasový výcvik, rozvíjať vokálne zručnosti,
- pripraviť hlasový ústroj na spievanie,
- rozširovať hlasový rozsah detí,
- rozvíjať hudobné schopnosti dieťaťa (tonálne cítenie, rytmické cítenie, hudobnú pamäť, hudobnú predstavivosť a i.).

Pred hlasovou rozcvičkou je dôležité navodenie príjemnej uvoľnenej atmosféry a spontánnej aktivity rôznymi hrami či motivačným rozhovorom. Dôležité je **uvoľnenie tela**, pričom využívame rôzne hry, prvky hudobnej dramatiky či imitácie. Navodzujeme také obrázky do predstavy, ktoré deti poznajú. Napr. striasame sneh z ramien, handrová bábika, bábka na špagátiku, lezie červík – stočil sa do kľbka napr. v ľahu, rozhojdaná kabela, plákame bielizeň. K týmto obrazom je vhodné použiť kontrastné obrázky, ktorých cieľom je vnímanie a pochopenie svalového uvoľnenia a napätia.

Pri spievaní môžeme stáť aj sedieť v rôznych polohách, napr. na päťkách a pod. Ak pri speve **stojíme**, nohy sú mierne rozkročené, chodidlá sú celé opreté o podložku. Váhu tela máme rozloženú rovnomerne na oboch chodidlách a v ich prednej časti, ako keby sme chceli vykročiť dopredu. Ruky sú voľne vedľa tela, ramená uvoľnené. Ak pri speve **sedíme**, tak sedíme na okraji stoličky, chodidlá sú opreté celé o zem a sú mierne od seba. Chrbát vyrovnaný, ramená smerujú dozadu a ruky sú voľne položené na stehnách, nie na kolenách (vzniká napätie v ramenách). Keďže v materských školách často učiteľky pracujú na koberci, môžeme využiť aj sed na päťkách. V takom prípade sú kolená mierne od seba, vyrovnáme chrbát a vhodne sa uvoľní spodná časť rebier, čím sa otvorí cesta k bránici.

Veľmi dôležité je, aby deti pri speve nemali hlavu medzi ramenami. Krk má byť uvoľnený, nie natiahnutý, čo môžeme motivovať oberaním ovocia, hľadaním vecí pred sebou, keď deti jemne hýbu hlavou vpravo, vľavo, a tak hľadajú niečo zrakom. Sánka pri speve nemá byť predklonená a ako príklad nám môže poslúžiť zazívanie, keď sa spodná sánka vysúva smerom dolu. Vysúvanie brady dopredu spôsobuje zakláňanie hlavy dozadu, a tak spätné stvrdnutie šíje. Dávame pozor, aby deti nenakláňali hlavu do strán alebo aj príliš dolu. Deti majú tendenciu pri spievaní stúpajúcej melódie stúpať aj s bradou smerom hore, čo spôsobuje stuhnutie svalov na šíji. Práve učiteľka musí mať pri speve správne držanie tela, správne artikulovať, dýchať a hlavne správne a v správnej speváckej polohe spievať. Deti sa správnym návykom učia pochopením a napodobením – imitáciou. Pred dlhším spievaním potrebujeme deti rozospievať, to znamená pripraviť detské hlasivky na nasledujúce zaťaženie. Hlasové modely či hry si pripravujeme tak, aby sme dodržali zásadu postupnosti a primeranosti. Vychádzame z jednoduchších a kratších modelov až k dlhším hudobným vetám.

Ako hlasový model – na rozspievanie nám môžu poslúžiť:

- Motívy známych piesní, ktoré spievame na pôvodný text piesne alebo rôzne neutrálne slabiky.

Jed - na dru - hej riek - la.

Mäk - ký bie - ly sneh.

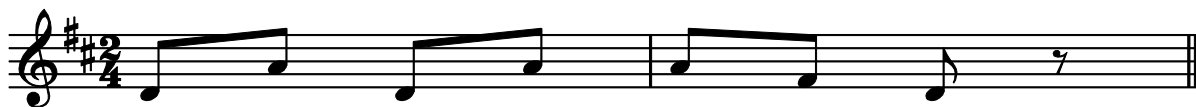
My sme ma - lí vin - šov - ní - ci.

- Časť – diel známej piesne spievaný na text alebo ľubovoľné slabiky. Je vhodné modely transponovať vyššie a nižšie.

Mám ja do - ma ma - lú bá - bu, čer - ve - nú má suk - nič - ku.

Na dvo - re bý - va slie - poč - ka na - ša.

- Lubovoľné – vymyslené modely spievané na text alebo na slabiky.

Zaj - ko ská - kal ho - pi hop.
 Pre - sko - čil aj bab - kin plot.
 Ho - pi ho - pi ho - pi hop.

Sla - duč - ké, do - zre - té o - vo - cie.
 Sla - duč - ké, do - zre - té ja - blč - ka.
 Ha - mi ham, ha - mi ham, ha - mi ham.

Vi - ja vi - ja vi. Vi - ja vi - ja vi - ja vi.

- Imitácia zvukov prírody (zvieratká, les a pod.), zvukov okolitého sveta, zvuky v domácnosti, zvuky dopravných prostriedkov a pod.

sova

hu - u hu - u

kohút

ki - ki - ri - kí

sliepka

kot - kot - kot - ko - dák

dopravný prostriedok

hn hn hn

- Dialogické hry – hudobný dialóg dieťa – učiteľ, hudobný dialóg na rôzne témy: čo máme v škôlke, čo rád robíš, aká je to farba, aký je to tvar, aké je to zvieratko a pod.

učiteľ
 A - k á j e t o f a r - b a ?
 deti
 J e t o f a r - b a z e - l e - n á , j e t o f a r - b a m o d - r á .

- Prespievanie známej piesne (pozor, aby mala primeraný rozsah, pretože deti v tomto momente ešte nie sú rozospievané).

Pri realizácii týchto modelov je dôležité:

- Učiteľka každý model zaspieva. Ak sa vyskytujú ťažšie slabiky, ktoré môžu pre deti pôsobiť veľmi abstraktne, respektíve sú ťažké na vyslovovanie, môže najprv povedať slabiky a potom ich zaspievať. Pomáha si pri tom melodickým nástrojom, ktorý jej udáva správnu tóninu, môže si pomáhať aj hrou na hudobnom nástroji (klavír, akordeón, husle). Pri speve hrá model – melódiu, nie je nutné hrať akordický sprievod, pretože pre deti naraz zaznie veľa tónov a ich schopnosť rozlíšiť a vybrať ten ich tón je ešte slabá.
- Transponovanie uvedených modelov do vyšších hlasových polôh nám postupne napomáha rozširovať hlasový rozsah detí. Pristupujeme k tomu citlivo a neprepíname, modely posúvame maximálne o 1 tón vyššie, ako je hlasový rozsah detí, pričom na tento tón pri speve netlačíme, len ním jemne prejdeme.

3.3 Hry s hlasom

Hry s hlasom môžu byť zamerané na všetky úlohy, ktoré majú splňať hlasové rozcvičky, teda môžu byť zamerané na rozospievanie detí, na rozširovanie hlasového rozsahu, na súvislý hlasový výcvik a hlavne na rozvoj hudobných schopností. Nemusia plniť všetky úlohy súčasne. Z hľadiska organizácie ich môžeme realizovať kolektívne, napr. pred nácvikom piesne, ale aj v príhodnú chvíľu, hoci spievať či nacvičovať pieseň po hre nebudeme. Môžeme ich realizovať v skupinách, pri ranných hrách, pri edukačných aktivitách, ale aj v ktoromkoľvek vhodnom momente dňa v skupine či jednotlivu. Práve hry umožňujú pracovať s deťmi, ktoré majú s vokálnym prejavom problémy.

Námety na prebúdzanie hlavového tónu

Na prebudenie hlavového tónu je vhodný vokál u a jeho využitie v podobe glissanda. Pri stúpaní sa tón prirodzene zosilňuje, pri klesaní sa stišuje. Hry imitujúce zvuky zvierat: kukučka – ku-ku, holub – vrkúúúú, sova – huúúúú. krava – múúú, pes zavíjajúci na mesiac – a-uúúúúúúú, vlk – víjújúú, imitácia zvukov v glissando čmeliak, včela – bzzzzzzz, mačka – mňaaaaa, sirény áut cez hlásku u sú tiež vhodné na navodzovanie hlavového tónu.

Spievajúce autá

Hra je zameraná na prebúdzanie hlavového tónu – hlavového registra.

Na posadenie tónu tzv. do hlavy je vhodné využiť vokál „u“. Použijeme stúpajúce glissando s využitím „u“, rozozvučíme sirénu – vujíííííííí alebo imitáciu húkajúcej sanitky hu-hu, hu-hu.

Autá majú svoju reč. Samozrejme, že ich poznáme podľa zvuku, ktorý vydávajú. Veľké autá – nákladiaky spievajú vážne, zvučne a hlavne občas ťažko, lebo vozia ťažké náklady. To autá osobné či pretekárske spievajú úplne inak. Ich zn-zn-zn naštartuje a potom znnnnnnnnn okolo nás len tak preletí. Keď však okolo nás preletí auto hasičov, oznamuje nám, že niekde horí alebo niekto potrebuje ich pomoc. Siréna náhlivo spieva vu-jííííí, vu-jíííííí. Keď počujeme bolestne spievať hu-hu, hu-hu, vieme, že ide sanitka a že asi tiež niekto potrebuje pomoc.

Zvuková ukážka

Mäkký hlasový začiatok

Je úzko spojený so správnym dýchaním, hlavne jeho upokojením a postupným rozozvučaním hlasiviek. Je to náročné, pretože ide o dokonalú súhru dychu a hlasiviek. Preto musí byť telo tzv. otvorené, čeľusť uvoľnená, koreň jazyka mierne smeruje k hornému podnebiu a plynulý výdych. Mäkké nasadenie tónu prichádza zhora, a preto je potrebné vytvoriť u detí správnu predstavu (sadá pierko na tvoj nos, hladíš plyšového macka). Využívame pritom slabiky a slová začínajúce na *m, n, ň, v, h, j*.

Pri práci s detským hlasom musíme mať na zreteli osobitosti tohto zraniteľného hlasového orgánu. Nenútime deti spievať pri hlasovej indispozícii, neunavujeme detský hlas dlhým spievaním, môžeme spev striedať v skupinách a jednotlivo či s inou hudobnou činnosťou. Neprekrývame detský spev vlastným intenzívnym spevom či hrou na hudobnom nástroji. Nezaťažujeme deti spievaním, ak súčasne vykonávajú náročnejší pohyb. Ak objavíme choré hlasy u detí, upozorníme rodičov a vhodné je odborné posúdenie problému či choroby. Rešpektujeme polohu detského hlasu a jeho rozsah. Vedeť deti k tomu, aby spievali uvoľnene, ľahko tvorili tón, hospodárne dýchali a zreteľne vyslovovali – artikulovali text.

3.4 Nácvič a spev piesní

Pri výbere piesní pre deti v konkrétnej vekovej skupine zohľadňujeme: vekové osobitosti detí, hudobné skúsenosti, spevácke zručnosti a návyky detí, t. j. stupeň ich hudobného rozvoja, typ, charakter a štruktúru osvojovanej piesne (stavbu a priebeh melódie), hlasový rozsah, rytmus (nápaditý, výrazný, ťažký) a tempo, intonačné schopnosti (vyvarujeme sa veľkých a ťažkých intonačných skokov, ako aj ťažkých modulácií do iných tónin). Je vhodné, ak text piesne námetovo vychádza zo záujmov detí, t. j. nápaditý, zrozumiteľný, artikulačne zvládnuteľný edukačný zámer, ktorý je schopná daná pieseň naplniť po stránke výchovnej – alebo z hľadiska rozvoja vokálnych schopností, aktuálnosť piesne z hľadiska ročného obdobia či života materskej školy, umelecká hodnota piesne schopná splňať estetické kritériá.

Vyberáme piesne ľudové i tzv. umelé – autorské piesne. Pri výbere **Ľudových piesní** siahame po detských ľudových piesňach, aj keď ich nie je veľmi veľa. V typických detských ľudových piesňach sa objavuje tematika hry, hrania sa, práce detí v minulosti, piesne o zvieratkách (nie je ich však veľa) a uspávanky – ľudové piesne, ktoré spievali dospelí deťom. Vhodné sú aj lyrické, historické či pracovné ľudové piesne, ktoré nemusia vychádzať z myšlienkového sveta detí, ale sú vhodné na rozvoj ich poznania, emocionality a v neposlednom rade na rozvoj hudobných schopností. Ľudové piesne sú vhodné aj preto, že majú primerané hudobné výstavbové prvky (rytmus, melódiu, hlasový rozsah), sú výrazom hudobného cítenia prostých ľudových tvorcov, sú vekmi overené a vyselektované a dodnes sa zachovali a trajú len tie najobľúbenejšie. Pod pojem ľudová pieseň zahŕňame aj ľudové riekanky, typické svojou rytmikou a funkčnosťou. Ľudové piesne regionálneho charakteru učíme v jazyku regiónu, v ktorom sa tradovali, sú zapísané v zborníkoch alebo sa dodnes trajú. Preto je potrebné venovať pozornosť vhodnému vysvetleniu dialektových slov a porovnaniu so spisovným jazykom. Regionálne piesne neposlovenčujeme, lebo tak strácajú svoju pôvodnú autentickú výpovednú hodnotu.

Ďalšiu skupinu piesní tvoria tzv. zľudovené piesne, ide často o autorské piesne, ktoré boli súčasťou starších učebníc hudobnej výchovy či spevníkov, trajú sa v detskom speváckom repertoári už dlho a v súčasnosti sú nazývané ľudovými.

Piesne umelé – autorské komplexnejšie zachytávajú detský svet. Sú aj o takých témach, ktoré sa v ľudových piesňach takmer nevyskytujú (svet hračiek, svet zvierat a vecí). Je potrebné posúdiť ich vhodnosť z hľadiska obsahu hudobných prvkov. Často sú náročné po rytmickej stránke alebo sú neprimerané svojím rozsahom hlasovým alebo dĺžkou. Tieto piesne bývajú publikované v rôznych detských periodikách, zborníkoch piesní pre deti predškolského či mladšieho školského veku. V súčasnosti vznikajú aj tzv. detské populárne piesne, ktoré komponujú speváci populárnej hudby detským interpretom a poslucháčom. Aj keď sú to piesne medzi deťmi obľúbené, nie všetky sú vhodné na nácvik. Majú však svoje miesto v predškolskej edukácii a môžeme ich, tak ako všetky žánrové skupiny, využiť pri iných hudobno-výchovných činnostiach a v ďalších činnostiach v materskej škole.

Nácvik piesne

Deti predškolského veku učíme pieseň napodobňovaním – opakovaním po speváckom vzore, **imitačnou metódou**. Dieťa vníma sluchom pieseň spievanú učiteľkou a následne sa pokúša zopakovať počutý vokálny prejav. Ide o osvojovanie na základe vnímania, podržania v pamäti a spätnú reprodukciu, pričom fáza zapamätania ešte v tomto veku nie je kvalitná a pri vybavovaní – reprodukcii ide u detí o pripájanie sa k vokálnemu prejavu učiteľky, ide o zjednocovanie sa s jej spevom. Najdôležitejšia je fáza vnímania, pretože ide o akustický a zároveň estetický podnet, ktorý pôsobí na dieťa výrazne motivačne. Preto musí byť spev učiteľky intonačne čistý, zreteľne artikulovaný, s primeraným výrazom a intenzitou. Vlastný spev učiteľky môže byť umocnený inštrumentálnym sprievodom, nie je to však pri nácviku podmienka. Podmienkou je však využívanie hudobného nástroja na udanie správnej tóniny, aby spev učiteľky a následne detí znel v ich hlasovej polohe. Proces zapamätania a osvojenia je závislý od mnohých faktorov. Ovplyvňujú ho:

- vek detí, veková skupina,
- primeranosť piesne z hľadiska výberu hudobných prvkov,
- primeranosť piesne z hľadiska rozsahu piesne ako celku, jej dĺžky,
- náročnosť z hľadiska textu, výskyt neznámych slov a slov, ktoré sa ťažko vyslovujú, sťažuje proces osvojovania, aj keď sa deti predškolského veku nelogické, nič neznamenajúce slova učia mechanicky a dosť rýchlo,

- celkové emocionálne zainteresovanie pre spev a spevácke činnosti,
- úroveň hudobnosti detí a ich vzťah k vokálnym činnostiam,
- frekvencia kontaktu s piesňou, ako často sa k hudobnému materiálu vrátíme.

Postup pri nácviku piesne imitačnou metódou

Motivácia

Príprava detského hlasu na spievanie:

- dychová rozcvička,
- hlasová rozcvička.

Vzorový prednes piesne

Rozhovor o piesni

Nácvik piesne

Ďalšia práca s piesňou

Motivácia – cieľom je upriamiť pozornosť detí na vykonávanie činnosti a získať si ich pre pripravenú činnosť, pre samotné spievanie. Motiváciou môžeme samotný proces nácviku začať, môže však byť aj priebežná. Motivácia nemusí byť samostatným celkom, nemusí byť na začiatku činnosti, môžeme ju realizovať priebežne počas dychovej a hlasovej rozcvičky a nakoniec plynule prejde do fázy samotného nácviku piesne. Využívame rôzne druhy motivácie:

- **hudobná:** samotný vokálny prejav učiteľky, opakovanie známej alebo obľúbenej piesne, ktorá môže mať súvislosť s novou piesňou, je s podobnou alebo kontrastnou tematikou, charakterom, tempom a pod., hra na hudobnom nástroji, vypočutie si vhodného hudobného diela – skladbičky k danej téme alebo od toho istého autora,
- **nehudobná:** motivačný rozhovor, rozprávaný príbeh, prečítanie poetického alebo prozaického krátkeho textu, využitie vizuálneho umenia, obrázkov, využitie hračiek a vecí blízkych detskému svetu.

Príprava detského hlasu na spievanie: súčasťou prípravy sú dychové a hlasové cvičenia. Ich dĺžka nie je presne stanovená. Učiteľka musí zvážiť, či je pieseň náročná, aký má hlasový rozsah, aké sú vokálne schopnosti detí a tomu prispôsobí dychové a hlasové cvičenie. V tejto prípravnej časti môže počas dychovej rozcvičky naučiť vyslovovať niektoré slová z piesne či v hlasovej rozcvičke vybrať nejaký, možno tiež ťažší intonačný motív z piesne. Nie je však žiaduce, aby hlasová rozcvička bola rozkúskovanou piesňou, ktorú budeme následne nacvičovať.

Pod pojmom **vzorový prednes piesne** máme na mysli prespievanie celej piesne učiteľkou. Práve tento vokálny prejav je prvým zoznámením sa detí s piesňou a je pokračovaním motivácie. Pred samotným spievaním môže učiteľka zadať úlohu, čím nasmeruje sústredenie detí na počúvanie. Vokálny prejav učiteľky mal by byť pôsobivý, intonačne čistý, pre deti zrozumiteľný. Pri vzorovom prednese môže využiť aj hru na hudobnom nástroji (klavír, keyboard, gitara). Hra na hudobnom nástroji nesmie byť intenzívnejšia ako spev učiteľky, pretože samotný spev takto zanikne a stane sa pre deti nezrozumiteľným. Využitie nástrojového sprievodu je možné za predpokladu, že učiteľka disponuje primeranými praktickými nástrojovými zručnosťami, pozná pieseň. Hudobný sprievod tak obohatí jej interpretáciu a umocní estetický zážitok z piesne.

Po vzorovom prespívaní je vhodné, aby nasledoval krátky **rozhovor o vypočutej piesni**. Deti predškolského veku sa predovšetkým pýtame, o čom bola pieseň, čím sledujeme, ako pochopili jej slová, vysvetlíme im jednotlivé neznáme slová, necháme ich vysloviť tieto slová a zisťujeme, aká je ich prvá emocionálna reakcia na pieseň. Deti sa pýtame, či bola pieseň veselá – smutná, pomalá – rýchla, či by sme pri nej tancovali a pod. Ak sme im zadali nejakú úlohu, mali si niečo všimnúť, nájsť, objaviť, tak sa ich na odpoveď nezabudneme opýtať. Deti odpovedajú, resp. samy kladú otázky. Tento rozhovor by mal naďalej pôsobiť motivačne, nemal by byť dlhý, aby deti nestratili záujem o samotné spievanie a nácvik piesne.

S 3- až 5-ročnými deťmi **nacvičujeme pieseň** tak, že učiteľka v primeranom tempe spieva pieseň a deti sa k jej spevu postupne pridávajú. Medzi jednotlivými opakovaniami môže niekoľkými slovami vstúpiť do nácviku, znovu nasmeruje ich pozornosť, zadá nejakú úlohu a znovu pieseň opakuje. Je vhodné na začiatku viackrát prespievať prvú strofu piesne, a keď ju už deti majú čiastočne zvládnutú, až vtedy pridávame druhú strofu, resp. ďalšie strofy. Tieto deti sa na jednom nácviku pieseň nemusia naučiť, v priebehu dňa, resp. ďalších dní si pieseň prespievajú a postupne si ju trvácne zapamätajú.

S 5- až 6-ročnými deťmi už môžeme (a je aj žiaduce) nacvičovať pieseň po jednotlivých častiach – hudobných vetách. V tomto prípade po vzorovom prednese piesne a rozhovore učiteľka zaspieva časť piesne a deti túto časť po nej zopakujú. Môžu zopakovať aj viackrát po sebe. Potom zaspieva ďalšiu časť a deti zopakujú. Následne obidve časti spojí a spieva pieseň – strofu ako celok, deti sa k nej pridávajú a spievajú. Po čiastočnom zvládnutí prvej strofy prespieva po častiach druhú, a tak deti si osvojujú celú pieseň.

Pri nácviku piesne môže využívať aj hudobný nástroj. Ten jej slúži na udanie základného tónu, tóniny, ale pomáha jej aj pri zvládnutí melodickej línie piesne, pri intonačne čistom nasadení tónu. Preto vo fáze nácviku piesne je vhodné hrať na vhodnom hudobnom nástroji predovšetkým melódiu, sprievod nie je potrebný, pretože dieťa si ťažko vyčleňuje z množstva znejúcich tónov ten správny. Samotný nácvik prebieha v „cvičnom“, trochu pomalšom tempe aj v primeranej intenzite. Deti vedieme k tomu, aby nespievali hlučne, aby pri speve nekričali, aby sa navzájom počúvali.

Pieseň sa dá spievať, rozprávka rozprávať, ale aj pieseň sa dá rozprávať a rozprávka spievať. Preto sa s piesňou môžeme hrať, pieseň dotvárať, môžeme jej dať krídla, môžeme ju podoprieť, rozveseliť i roztancovať. Ako sa teda hráme s piesňou?

Detský hlasový ústroj sa od hlasového aparátu dospelých takmer nelíši, je len menší – útlejší a ďaleko zraniteľnejší. Chrupavky, väzy, ale aj svalstvo je mäkké, preto nie je pripravené na preťažovanie, dlhé spievanie. Hlasivkám škodí nadmerné preťažovanie, intenzívne – hlasné spievanie, spievanie bez predchádzajúcej prípravy. V prípade aj najmenšieho ochorenia (kašeľ, chripot na hlasivkách, zápal nosohltana) nenútiť deti spievať, pretože v tom čase sú hlasivky značne prekrvené a veľmi zraniteľné. S deťmi nespievame ani pri zvýšenej telesnej námahe, ani po zvýšenej telesnej námahe, v zime vonku, vo veternom počasí a prašnom prostredí. Dĺžka spievania musí byť tiež primeraná, aby sa hlasivky neunavili.

Vokálne činnosti s ohľadom na vekové skupiny

3- až 4-ročné deti spievajú jednoduché piesne v rozsahu kvarty v ambite od e1 – a1, spievajú riekanky, realizujú riadené dychové cvičenia zamerané na uvedomenie si jednotlivých fáz dýchania, hlasové cvičenia v podobe hier na ozvenu v uvedenom hlasovom rozsahu, resp. d1 – a1, spievajú k hudobno-pohybovým hrám.

4- až 5-ročné deti spievajú piesne v rozsahu kvinty d1 – a1, spievajú riekanky, vokálne dialogické hry na ozvenu, hry s dychom a hlasom, hlasové rozcvičky zamerané na správnu vokalizáciu, hlasom imitujú zvuky zvierat a okolitého sveta, spev spájajú s hrou na tele a jednoduchými tanečnými prvkami v tanečných choreografiách.

5- až 6-ročné deti spievajú piesne so zreteľom na kolektívny spev – spoločne začínať spievanie, reagovať na udaný tón, resp. zaspievaný začiatok piesne, spievajú primeranou intenzitou hlasového prejavu. Reagujú na dirigentské gesto, spievajú v podobe vokálnej štafety, spev spájajú s hrou na tele, spev spájajú s jednoduchými tanečnými prvkami do tanečných choreografií.

4 Inštrumentálne činnosti

Inštrumentálne činnosti sú jednou z aktívnych foriem zmocňovania sa hudby. Hra na detských hudobných nástrojoch je významným prostriedkom rozvoja hudobných schopností detí predškolského veku. Je to zdroj zaujímavých podnetov na vnímanie rytmických a dynamických vzťahov v hudbe či získavania skúsenosti o farbe hudby. Prostredníctvom inštrumentálnych činností hudobná skúsenosť získava praktickú podobu, pretože hudobné nástroje predstavujú pre deti zhmotnený zvuk, zdroj tónu, konkrétne v abstraktnom zvukovom svete. Tvorenie tónu sa spája s pohybom, ktorý deti tiež veľmi obľubujú. Detské hudobné nástroje značne pútajú detskú pozornosť, vzbudzujú pozornosť a snahu muzicírovať. Súbor detských hudobných nástrojov, ktorý je v súčasnosti používaný aj v materských školách, vychádza zo systému nemeckého hudobného skladateľa a pedagóga Carla Orffa. Tento hudobný skladateľ veľmi ovplyvnil smerovanie hudobnej pedagogiky. Vypracoval vlastnú metódu hudobného vzdelávania detí, ktorú nazval Schulwerk – práca v škole. Orff tvrdil, že: „*elementárna hudba nie je nikdy hudba sama: je spätá s pohybom, tancom a rečou, je to hudba, ktorú každý musí tvoriť sám, do nej je zapojený nie ako poslucháč, ale ako spoluhráč*“ (Hurník, Eben, 1982, s. 5). Jeho metóda vychádza z detskej hry a vlastného objavovania hudby prostredníctvom detskej improvizácie s využitím riekaniak, piesní, rytmicko-melodických cvičení a komplexného prístupu k hudbe. Východiskom Orffovho prístupu k hudbe je rytmus, ktorý dieťa bezprostredne prežíva a pohybom naň reaguje. Vychádza z pentatoniky a z folklóru, pretože práve on využíva elementárny prejav, spája hudbu, slovo a pohyb v malých a prehľadných formách. Farba zvuku jeho nástrojov je iná ako zvuk slovenských ľudových hudobných nástrojov, čo však nevylučuje ich súčasné používanie v predškolskej edukácii. Aktívny prístup k hudbe, k hudobnej tvorbe sa javí ako veľmi atraktívny pre deti, pretože veľmi prirodzeným spôsobom vzbudzuje záujem detí o hudbu, značne rozvíja ich elementárne hudobné schopnosti: predstavivosť, fantáziu, pamäť a hlavne rytmické cítenie.

Orffov inštrumentár tvoria tri skupiny hudobných nástrojov:

- rytmické hudobné nástroje,
- melodické hudobné nástroje,
- strunové hudobné nástroje.

V materskej škole využívame predovšetkým rytmické, melodické a flautu zo skupiny dychových nástrojov. Uvedené hudobné nástroje sú zaujímavé svojím tvarom, zvukom, materiálom, z ktorého boli vyrobené, a technikou hry. Charakteristiky jednotlivých nástrojov je potrebné poznať a následne uplatniť pri ich výbere ku konkrétnej hudobno-výchovnej činnosti, k úlohe či cieľu, ktorý chceme činnosťou plniť.

Skupinu **rytmických nástrojov** tvoria nástroje s neurčitým ladením, vhodné predovšetkým na vytváranie rytmických inštrumentálnych sprievodov a rôznych zvukových efektov. Patria sem tieto nástroje:

Ozvučné drierka (drevené paličky) – ide o pár paličiek vyrobený z dobre znejúceho dreva či bambusu. Znejú krátko, úsečne a príjemne. Hrá sa na ne dvoma spôsobmi. Paličky sa držia za jeden koniec a zvuk vzniká udieraním jedného drierka o druhé alebo sa vytvorí z dlane ľavej ruky (u ľavákov opačne) korýtko (rezonančná dutinka), do ktorého vložíme jednu paličku a údermi druhej vzniká kvalitnejší zvuk.

Drevený blok (wood block) má tvar škatuľky, v ktorej je dutinka, alebo tvar dutého dreveného valca. Hráme na ňom paličkou s drevenou hlavičkou alebo aj prstom. Vydáva krátky, ale veľmi pekný, až záhadný zvuk.

Bubienok, malý bubon má drevený alebo plastový okrúhly rám na jednej strane potiahnutý kožou alebo plastovou blanou. Zvuk vzniká údermi paličky s plstenou (filcovou) hlavičkou alebo údermi prstov. Bubienok môže byť umiestnený na stojane alebo ho dieťa môže držať v rukách.

Tamburína je vlastne bubienok obohatený o dvojice plieškov, ktoré sú umiestnené po obvode rámu. Na tamburíne môžeme hrať niekoľkými spôsobmi: údermi paličky o blanu bubienka, pričom vznikne kombinácia dutého zvuku a primeraného cinkania plieškov, údermi prstov alebo celej dlane o blanu, čím vznikne podobný, ale výraznejšie cinkajúci zvuk, udieraním tamburíny o bok stehna alebo trasením tamburíny, pričom vzniká výrazne cinkavý zvuk.

Pandeiro alebo štrkáčik je nástroj po zvukovej stránke podobný tamburíne. Je to drevená alebo plastová doštička, na ktorej sú upevnené dvojice kovových plieškov. Nástroj sa drží za rúčku a udiera sa ním o dlaň druhej ruky.

Triangel je vlastne do trojuholníka zahnutá kovová tyč, ktorá nie je v jednom uhle spojená. Pri hre je zavesený na črievku alebo silone a zvuk vzniká úderom kovovej paličky o vodorovnú hranu alebo v uhle trojuholníka ako tremolo. Zvuk je jasný, zvonivý a dlho doznievajúci. Znenie je možné prerušiť dotykom ruky.

Činely sú mosadzné taniere, ktoré môžu byť rôznej veľkosti. Zvuk vzniká po ich vzájomnom údere alebo môžu byť umiestnené na stojane a udierame na jeden tanier činela paličkou s plstenou hlavičkou.

Malé – prstové činely sú menšie mosadzné tanieriky, ktoré majú v svojom strede na uchopenie gumičku – uško. Uško sa nasadzuje na palec a ukazovák alebo prostredník, vtedy môže hrať hráč na dvoch pároch činelov súčasne. Hráč môže držať činely aj za uško v prstoch a udierať činelmi o seba celou plochou alebo ich okrajmi, môže navliecť prostredník cez uško, tanierik tak dostane do dlane a údermi dlaní – tleskaním sa činely rozozvučia. Všetky tieto spôsoby ponúkajú možnosť rôznej farebnosti zvuku.

Zvonček svojím tvarom pripomína hríbik, ktorý má drevenú nožičku a kovovú hlavičku. Drevená časť slúži na uchopenie a kovovou paličkou udierame po kovovej hlavičke, čím vzniká jasný zvonivý tón.

Rolničky (spiežovce) sú vlastne malé okrúhle zvončeky, sú to duté kovové guľôčky s malými otvormi, v ktorých je niekoľko malých guľôčok. Rolničky sú upevnené na rovnom drevenom držiaku alebo v tvare polkruhu na kovovo-plastovej výstuži. Počet rolničiek na jednom nástroji je rôzny. Zvuk vzniká chvením nástroja, úderom nástroja o dlaň druhej ruky alebo úderom o bok stehna.

Rumba gule (chrastidlo, hrkálky, marakas) sú duté gule, vyrobené z plastu alebo dreva, upevnené na drevenej rúčke. Sú naplnené drobnými guľôčkami alebo iným drobným materiálom. Držíme ich za rúčky a vlnivým pohybom alebo udieraním o dlaň druhej ruky vzniká šušťavý zvuk.

Detské tympany sú zmenšenou podobou tympanov používaných v symfonickom orchestri. Ide o bicí nástroj (bubon), ktorý je možné naladiť na hranie jednej tónovej výšky. Blana z plastu alebo kože je natiahnutá na obvodovom ráme nástroja a skrutkou sa dá natiahnuť alebo povoľiť, teda tón zvýšiť alebo znížiť. Hráme na nich paličkami s plstenou hlavičkou.

Detské kastanety sa v súčasnosti vyrábajú z plastu (pôvodné boli z dreva). Ide o dva plastové tanieriky, ktoré majú vo svojom strede preliačenie. Na jednom konci sú spojené gumkou, ktorá zabezpečuje pružnosť pri pohybe a návrate do pôvodnej polohy. Držíme ich v ruke v dlani alebo medzi palcom a ukazovákom (závisí od manuálnej zručnosti ruky) a zvuk vzniká úderom týchto dvoch tanierikov o seba.

Do skupiny **melodických nástrojov** Orffovho inštrumentára patria tieto nástroje: metalofón, zvonkohra a xylofón. Sú to nástroje, ktoré majú určité ladenie, hrajú konkrétnu výšku tónu, majú svoj tónový rozsah a sú ladené diatonicky – majú len základné tóny, alebo chromaticky – môžeme hrať aj poltónové vzdialenosti, všetkých 12 poltónov oktávy. Podľa výšky ladenia tónov a ich zafarbenia môžu byť nástroje sopránové, altové a basové. Tón vydáva ich znejúce telo – platnička. Metalofón a zvonkohra majú znejúce telo z kovu a xylofón má platničky zo zvonivého dreva. Platničky sú umiestnené v rezonančnej debničke a dajú sa vyberať.

Metalofón má platničky zo zliatiny mäkkých kovov, preto pri rozozvučaní dlhšie doznieva a má matnejší kovový tón. Hráme na ňom paličkou z gumenou hlavičkou alebo tuho bitou plstenou paličkou. Kvôli dlhšiemu doznievaniu sa hodí na hranie dlhším rytmickými hodnotami.

Zvonkohra je vyrobená zo zliatin tvrdších kovov, preto znie kratšie a jasnejšie. Hráme na nej paličkou s drevenou hlavičkou alebo kovovým či plastovým kladivkom špeciálne vyrobeným pre zvonkohru. Zvonkohra je špeciálne vyrábaná aj pre deti predškolského veku, jej platničky v týchto detských diatonických vydaniach sú farebne odlišené.

Xylofón má drevené platničky z tvrdého dreva a vydáva veľmi príjemný a krátky tón. Hráme na ňom paličkami s tuhou plstenou hlavičkou, s dreveným alebo aj gumovým zakončením, čím dosiahneme rôznu farebnosť tónu.

Samotnej hre na hudobných nástrojoch predchádza vokálna rytmizácia a hra na tele. Inštrumentálne činnosti vychádzajú z jednoty slova, hudby a pohybu. Výhodiskom, pomôckou a oporou je slovo – rytmizovaný text. Následne deti rytmizovaný text vyjadria hrou na tele a text vyslovujú v slabšej intenzite, tzv. „šeptom pre seba“. Tento spôsob podpory sa využíva hlavne pri hre osminových rytmov. Pri hre metrickej pulzácie si deti pomáhajú predstavou chôdze, opakujúce sa osminové hodnoty – beh. Pri samotnej realizácii je najúčinnjšou pomôckou dirigentské gesto učiteľky, ktorá usmerňuje hru, udáva tempo a pohybom naznačí zmenu nástroja či opraví, ak sa deti stratia alebo pomýlia.

Metodické usmernenia:

- Výber hudobných nástrojov je závislý od charakteru piesne, hudby či činnosti, ktorú budú dotvárať. Rytmické nástroje sa hodia k hudbe výrazne rytmickej, k pochodu, k tancu, menej sa hodia k piesňam pomalým (uspávanky) či lyrickým.
- Pre jednotlivé činnosti je potrebné vyberať primeraný počet hudobných nástrojov v zmysle počtu i druhu nástrojov. Primeraný znamená toľko, aby sme mohli usmerniť hru detí na nich, aby zodpovedali celkovému charakteru skladby, aby ich množstvo nenarušilo charakter piesne, aby boli vhodným doplnením spevu, rytmizácie, hudobno-dramatickej činnosti, nie však na ich úkor.
- Vyberáme také nástroje, s ktorými deti nemajú pri manipulácii problém. Musíme zvažovať technické možnosti hry a manuálne zručnosti detí.
- Pred použitím a hrou deti s nástrojom zoznámime, ak už na ňom hrajú, mali by ho poznať. Neznamená to len pomenovať ho, ale mať ho v rukách, ohmatať ho, zoznámiť sa s ním, aby zoznamovanie nebolo počas hry, pretože sa vytratí hra.
- Zoznámenie sa s nástrojmi môžeme realizovať pred konkrétnou činnosťou alebo aj netradičným spôsobom cez dramatický príbeh, rozprávku či hru.
- Deťom ukážeme, ako sa na daných hudobných nástrojoch hrá, aká je technika hry. Pri samotnej praktickej realizácii však nepovyšujeme správnu techniku hry nad hudobné momenty, t. j. správnu rytmickú interpretáciu, radosť z hrania či tvorivého improvizovania.

Na hudobných nástrojoch deti:

1. zvládajú jednoduché inštrumentálne sprievody k piesňam a riekankám v podobe ich rytmu, metra, resp. rytmického ostináta,
2. vyjadrujú nástrojmi Orffovho inštrumentára charakter, náladu piesne či hudobnej skladby.

Inštrumentálne činnosti s ohľadom na vek detí

3- až 4-ročné deti sa zoznámujú s rytmickými nástrojmi Orffovho inštrumentára, reagujú na hudobný podnet hrou na rytmických nástrojoch, spoznávajú hudobné nástroje podľa charakteristického zvuku, voľne vytvárajú inštrumentálny sprievod (zvládajú metrickú stránku hudobného podnetu).

3- až 5-ročné deti využívajú detské hudobné nástroje na vyjadrenie charakteru a nálady piesne, interpretujú metrickú stránku piesne formou inštrumentálneho sprievodu, realizujú inštrumentálne dialogické hry (na ozvenu), spoznávajú hudobné nástroje podľa charakteristického zvuku, využívajú hudobné nástroje na dotvorenie atmosféry v hudobno-dramatických celkoch.

3- až 6-ročné deti sluchom identifikujú a pomenujú nástroje Orffovho inštrumentára, zvládajú techniku hry na rytmických a ľahkoovládateľných hudobných nástrojoch, realizujú jednoduché sprievody k piesňam a riekankám v podobe metra, rytmu a rytmického ostináta, vytvárajú rytmický sprievod k piesňam a riekankám prostriedkami inštrumentálnej improvizácie, využívajú hudobné nástroje na dotvorenie atmosféry v hudobno-dramatických celkoch.

Ha-ha hajušky

predohra, medzihra, dohra

Spev

Xyl.

ha - ju ha - ju ha - ju ha - ju

ha - juš-ky ha - juš-ky

Ha - ha ha - juš-ky

do mäk-kuč-kej po-duš-ky Ha - ha ha-jin-kaj, pek-ne slad-ko za-spi-kaj.

Ha - ha ha - juš-ky, zav-ri oč-ká ma-ľuč-ký.

Ha - ha ha-jin-kaj, pek-ne slad-ko za-spi-kaj.

5 Percepčné činnosti

Cieľom **percepčných činností** v období predškolského veku je vychovávať vnímavého a aktívneho poslucháča hudby, ktorý si získa vzťah k hudbe na celý život. Percepčné činnosti kladú základ plnohodnotnému vnímaniu hudby. Percepcia hudby je východiskom vokálnych činností, bez nej sú nemysliteľné hudobno-pohybové činnosti, podnecuje inštrumentálne činnosti, je východiskom hudobno-dramatického stvárnenia hudby. Bez hudobného vnímania nie je možný rozvoj hudobných schopností.

Vnímanie v tomto zmysle chápeme ako vnútornú aktivitu dieťaťa, jeho schopnosť vcítiť sa do počúvaného hudobného diela, do jeho obrazov a vyjadrovacích prostriedkov. Nejde teda o znenie hudby počas hier či činností, ale o aktívne a zúčastnené vnímanie hudby s porozumením, ktoré zanecháva stopy vo vnútornom svete prijímateľa, oslovuje jeho emócie, poznanie i hudobnosť. Aktívne vnímanie hudby je zložitý psychický proces a vnútorná aktivita v tomto kontexte nie je vec samozrejmaj, pretože je potrebné ju správne prebudiť, nasmerovať a naučiť hudbe rozumieť. Schopnosť počúvať hudbu vychádza zo skúseností počúvať hudobný prejav učiteľky, vlastnú hudobnú produkciu, hudobné prejavy detí v kolektíve, ale aj reprodukovanej hudbu v podobe auditívnych nahrávok.

Počúvanie hudby pomáha deťom uvedomiť si zvukovosť sveta okolo nás a rozlíšiť hudobné a nehudobné zvuky, pretože svet okolo nás prináša množstvo zvukových podnetov a aj množstvo hudby. Jednou z úloh percepčných činností je preto naučiť deti počúvať svet okolo nich.

Percepčné činnosti majú mať činnosť charakter, to nie je len rozprávanie o kráse hudby, ale jej aktívne vnímanie, dotváranie a prežívanie. Hudba sa vyjadruje jej vlastnými hudobnými prostriedkami. Dieťa sa s nimi zoznamuje, objavuje ich prostredníctvom aktívnej hudobnej činnosti. Vníma hudbu celostne, na pochopenie hudobno-vyjadrovacích prostriedkov je nevyhnutný rozvoj hudobného sluchu a hlavne sluchovo-analytických schopností. Prostredníctvom sluchovej výchovy sa deti učia počúvať, vytvárajú sa ich hudobné predstavy, učia sa orientovať v tónovom svete po vertikálnej i horizontálnej línii.

Deti sú schopné postihnúť niektoré hudobno-vyjadrovacie prostriedky (rytmus, tempo, dynamiku):

zmeny tempa, ktoré naznačujú pohybom, hľadajú podobnosť v hudobných i mimohudobných obrazoch (chôdza, beh, pohyb zvierat – pomalé či rýchle pohyby),

zmeny rytmu – v tom istom tempe je to chôdza alebo beh zmenou rytmických hodnôt,

dynamické kontrasty (prichádzajúce a odchádzajúce zvuky a tóny, tóny presúvajúce sa v triede).

Pri výbere hudobného materiálu pre percepčné činnosti máme na zreteli:

- **estetickú a umeleckú hodnotu** vybraného hudobného diela. Ide o posúdenie výberu námetu, originálnosť výberu vyjadrovacích prostriedkov i hudobného vyjadrenia, ktoré prezentujú pozitívne hodnoty, aj o posúdenie, či spĺňa umelecké i estetické kritériá, pôsobí na deti kladne a pestuje v nich hudobný vkus;
- **pedagogicko-psychologické kritérium**, ktoré zdôrazňuje rešpektovať princípy primeranosti a postupnosti, ktoré zohľadňuje vekové osobitosti detí, úroveň ich hudobnosti, rešpektuje ich záujmy a potreby, narába s primeranými vyjadrovacími prostriedkami. Zároveň premyslene rozvíja ich hudobné schopnosti a poznanie o hudbe ako takej. Vychádza z myšlienkového sveta detí a rozvíja ich poznanie.

Deti v predškolskom veku treba naučiť počúvať a sluchom spoznávať svet okolo nich. Slúžia na to **sluchové hry** zamerané na rozvoj hudobného sluchu, hudobných predstáv, učia deti diferencovať zvuky a tóny, spoznávať a hudobne vyjadriť zvuky okolitého sveta.

Deti v tomto vekovom období zaujíma okolitý zvukový svet, veľmi rady imitujú zvuky, ktoré počuli, sú to najmä zvuky zvierat, dopravných prostriedkov, zvuky, ktoré počujú v domácnosti a pod. Je preto potrebné upozorňovať deti na zvukové podnety. Motivujeme ich hrou *Na detektívov*, *Na pátračov*, keď je úlohou detí zatvoriť oči a „otvoriť“ uši. V úplnom tichu lovia zvuky v triede, zachytávajú všetky zvuky, ktoré počuli. Ich úlohou je zvuky spoznať, pomenovať a vyjadriť slovné použitím nejakého citoslovca, vyjadriť pohybom, hrou na detskom hudobnom nástroji alebo aj výtvarne. Zvuky môžu počúvať aj na školskom dvore, počas vychádzky zvuky ulice atď. Na sluchovú výchovu môžeme využiť aj rôzne zvuky, ktoré máme nahraté na zvukových nosičoch, môžu to byť aj zvuky podobné a ich úlohou je rozlíšiť malé rozdiely, farebné nuansy zvukov. Aj v sluchových hrách učíme deti rozoznávať kontrasty, a tak chápať vyjadrovacie prostriedky hudby.

Sluchová hra Na pátračov

Deti sedia na koberci alebo na stoličkách. Ich úlohou je zatvoriť oči a „otvoriť“ uši. V úplnom tichu nachádzajú zvuky v triede, zachytávajú zvuky, ktoré počuli ako dôkaz. Ich úlohou je zvuky spoznať, pomenovať a vyjadriť slovné použitím nejakého citoslovca, vyjadriť pohybom, hrou na detskom hudobnom nástroji alebo aj výtvarne. V úplnom tichu objavajú aj svoj dych, jeho pravidelnosť. Zvuky môžu počúvať aj na školskom dvore, počas vychádzky počúvajú zvuky ulice.

Sluchové pamäťové hry sú zamerané aj na rozvoj vnímania a hudobnej pamäti, keď deti majú po zahratí charakteristickej časti skladby či piesne spoznať túto pieseň či skladbu.

Počúvanie rôznorodých piesní s tematikou blízkou deťom. Počúvajú piesne o zvieratkách, prírode, deťoch, hračkách, rodine, ľudskej práci, piesne ľudové i autorské, piesne súčasné i klasické. Pri výbere piesní je dôležité vyberať piesne s primeranou tematikou, kde text môže podporiť hudobnú stránku. Piesne môže interpretovať učiteľka, pretože priamy kontakt s interpretom je veľmi dôležitý a inštrumentálny sprievod k piesni dotvára charakter, náladu piesne aj podľa momentálnej situácie v triede. Dĺžka piesní je závislá od pútavosti textu, zaujímavosti využitia hudobných prostriedkov, veku detí aj ich poslucháčskej vyspelosti.

Deti cez piesne lepšie chápu hudobno-vyjadrovacie prostriedky, pretože v piesni majú jednoduchšiu podobu. Pieseň svojím textom deťom veľa napovedá a hneď ich nabáda k pohybovému vyjadreniu (napr. v uspávkách či tanečných piesňach), k dynamicky diferencovanému pohybu (v uspávkách či lyrických piesňach). Svoje dojmy sa snažia vyjadriť nielen pohybom, ale aj slovom. Počúvajú piesne interpretované učiteľkou bez hudobného sprievodu aj so sprievodom, piesne spievané skupinou spevákov, speváckymi zbormi, spievané detskými interpretmi alebo dospelými.

Pieseň Pavúk

Ide o kratučkú pieseň, zaujímavú svojím textom, ale aj pokojným miernym tempom, ktoré sa v priebehu piesne mení, zrýchľuje a spomaľuje.

Zvuková ukážka

mf $\text{♩} = 60$

Spev

Maj - ka ku - ká na pa - vú - ka čo to pra - die, čo to sú - ka?

Piano

mf

rit. $\text{♩} = 60$ rit. . . . .

Už je z to - ho ce - lá siet'.

p *mf*

mf $\text{♩} = 60$

Vliet - la muš - ka hoj - da, ho - ja, ach, be - da ti, muš - ka mo - ja,

mf

$\text{♩} = 120$

Pa - vúk zje ťa hneď!

f

Pätorčatá

hudba: D. Šimčík
text: L. Frýdová

Žartovne

1. Na - ša mač - ka ma - la pä - tor - ča - tá
2. Ob - li - zu - je ich a lab - kou hlad - ká,

Mu - ro, Ju - ro, Lí - za, Gi - za, Ka - ta,
Mur - ko, Jur - ko, Líz - ka, Giz - ka, Kat - ka.

Mu - ro, Ju - ro, Lí - za, Gi - za, Ka - ta.
Mur - ko, Jur - ko, Líz - ka, Giz - ka, Kat - ka.

A keď sú zlé, pre - ho - vo - rí la - ta,

Mu - ro, Ju - ro, Lí - za, Gi - za, Ka - ta!

Všet - ci z do - mu zbož - ňu - jú ich skrát - ka,

Mur - ko, Jur - ko, Líz - ka, Giz - ka, Kat - ka,

Mur - ko, Jur - ko, Líz - ka, Giz - ka, Kat - ka. Bod - ka!

Pieseň je zaujímavá svojím obsahom, vtipným textom. Po hudobnej stránke sa v nej objavuje: detský zborový spev, parlando – čiže hovorenie počas piesne, predohra k piesni, medzihra aj zaujímavé ukončenie skladby v podobe dohry.

Zvuková ukážka

Malá Lila

Pieseň pozostáva z dvoch charakterom odlišných častí. Kým prvá časť je v mol a znie smutnejšie, druhá časť je v rezkejšej podobe v dur a pôsobí veselo. Vhodná je na porovnanie smutný – veselý. Kontrast môžu deti vyjadriť aj pohybom: kým v prvej časti tisia a kolíšu bábiku, v druhej časti s uzdravenou bábikou tancujú.

hudba: A. Čobej
text: Ľ. Podjavorinská

Voľne

O-cho-re - la bá - ba Li - la, o - cho-re - la, ach! Ža - lú-dok si
Vy-bra - la sa k le-ká - ro - vi Vier-ka s Li-lou hned'. "Vy-lieč - te ju,

po-ka-zi-la, ve-ru, to je strach! čo aj ce - lý svet".
nech to sto-jí

Liek sa na-šiel ne - ú - re-kom, dob-rý a - ko med. Na-jed - la sa

ka - še s mlie-kom, zdra-vá bo - la hned'. dob - rý a - ko med,

na - je - dla sa ka - še s mlie-kom, zdra - vá bo - la hned'.

Zvuková ukážka

Počúvanie inštrumentálnych skladbičiek interpretovaných na klavíri, akordeóne, husliach, flaute či gitare s tematikou blízkou detskému svetu – svet hračiek, zvierat, prírody, práce a remesiel, ale aj skladbičiek bez konkrétneho, jasne nazvaného programu, vhodných na pohybové vyjadrenie či aktívne vnímanie. Tieto skladbičky môže interpretovať učiteľka, rodičia, pozvaní umelci, deti zo základnej umeleckej školy alebo môžu byť reprodukované zvukovým nosičom.

Pri výbere skladieb zohľadňujeme aj **potrebu kognitívneho rozvoja detí**. Vyberáme hudobné diela, ktoré rozvíjajú poznanie detí v otázke hudobných foriem (poznať a pohybom vyjadriť pochod, uspávanku, tanec, slávnostnú hudbu), druhov a žánrov (vokálna, inštrumentálna hudba), hudobných zoskupení (interpretuje zbor, orchester, spieva sólista) či podľa počutia spoznať hudobné nástroje, ktoré v skladbe hrajú.

Camille Saint Saëns – Karneval zvierat

Camille Saint Saëns sa narodil v Paríži v roku 1835. Na parížskom konzervatóriu študoval kompozíciu a hru na organe. Bol virtuózom v hre na organe. Okrem mnohých symfónií, koncertov napísal aj operu a známy cyklus skladieb **Karneval zvierat**, ktorý vznikol v roku 1886 počas druhého pobytu skladateľa v Prahe. Pozostáva zo štrnástich miniatúrnych hudobných častí, ktoré sú napísané pre dva klavíry a komorný orchester. Sú vhodné aj pre menej vyspelého poslucháča. Pre predškolský vek môžeme použiť: Úvod a kráľovský pochod leva, Kohúty a sliepočky, Korytnačky, Slon, Akvárium, Kukučka v hlbokom lese.

Skladbička *Akvárium* je zaujímavá plnšou inštrumentáciou, znie tam aj akordeón a sláčiky s dusítkami, čo v súzvuku s legátovými klavírmi vytvára predstavu mihotajúcej sa hladiny akvária, ba až predstavu o farebnosti akvária. Skladba je vhodná na hudobno-pohybové, hudobno-dramatické i výtvarné vyjadrenie. Odporúčame využiť prepojenie počúvania hudby s predstavou o akváriu, v ktorom sa nachádzajú rastliny, živočíchy, ale aj kamienky, možno mušle a pod. Pri počúvaní hudby deti objavujú veci statické a pohybujúce sa. Objavujú vyjadrovacie prostriedky hudby, melódiu v legato, pokojne plynúce tempo, zvukové efekty a pohybom môžu vyjadriť svoju predstavu o akváriu, jeho obsahu, atmosfére, ktorá je v ňom, o veciach, ktoré sa hýbu či staticky dotvárajú akvárium.

Zvuková ukážka

Claude Debussy – Tanec snehových vločiek

Claude Debussy (1862 – 1918) francúzsky hudobný skladateľ je považovaný za zakladateľa hudobného impresionizmu. Jeho hudba sa vyznačuje bohatou harmonickou paletou a dôrazom na senzualitu a náladu diela. Napísal jednu operu, niekoľko orchestrálnych diel a klavírnych skladieb.

Skladba *Tanec snehových vločiek* je 4. časťou z cyklu skladieb **Detský kútik** (1908). Ako napovedá už samotný názov, ide o náladový obrázok plný hudobnej ľahkosti a farebnosti. Objavuje sa v nej pravidelný rytmus v šestnástinových hodnotách v krásnom *piano* a jemné vibrácie tónov, čo evokuje pokojnú atmosféru a prebúdza detskú fantáziu.

Pri počúvaní tejto skladbičky môžeme postupovať rôzne. Po krátkej úvodnej motivácii pomenujeme skladbičku a samotný názov u detí evokuje predstavy o tom, ako snehové vločky tancovali. Pracujeme so sémantikou skladby. Práve proces vytvárania mimohudobných predstáv je prostriedkom aktivizujúcim samotný proces počúvania. Môžeme zvoliť aj opačný postup, pri ktorom sa deti dozvedia názov skladby až na konci procesu počúvania. Po úvodnej motivácii zaznie skladba a deti si počas jej počúvania majú predstavovať, čím sú v tom hudobnom svete, stávajú sa súčasťou znejúcej hudby. Po vypočutí skladby verbalizujú svoje predstavy. Skladba je zaujímavá vyjadrovacími prostriedkami, ľahko plynúcou melódiou, kľzavým legatom či ľahučkým staccatom. Dovoľíme deťom pomenovať ich predstavy a do znejúcej hudby vyjadriť vlastnú predstavu pohybom.

Zvuková ukážka

Juraj Hatrík – Radostná pieseň o zime

Radostná pieseň o zime je zo zbierky **Spievaj, klavír** a skutočne vyjadruje radostnú atmosféru zimy. Hneď na úvod v nej autor použil krásnu, až vzdušnú melódiu, ktorú sa priam žiada vyspievať. Jedným z prostriedkov, ktoré podporujú aktívne vnímanie hudby, je aj možnosť vstupovať do jej znenia vlastným tvorivým prejavom. Po úvodnom znení sa táto melódia objaví v nižšej polohe, aby neskôr opäť zažiarila v pôvodnej polohe. Deti sa môžu uvedenú melódiu naučiť, pri počúvaní ju tak spoznajú a zaspievajú. K melódii si môžu vytvoriť aj svoj text. Ponúkame zápis melódie s možným textom.

Le - tí, hviez - dič - ka le - tí, me - siac jej

svie - ti, le - bo už le - tia Via - no - ce k nám.

Zvuková ukážka

Metodické usmernenia:

Dbáme na vekové osobitosti detí. Ide o princíp primeranosti z hľadiska rozsahu (časového trvania) i obsahu skladby. Skladby na počúvanie, ale aj piesne by nemali trvať dlhšie ako 2 minúty (výnimočne 3 minúty). Čas je závislý od druhu motivácie, charakteru skladby, výraznosti vyjadrovacích prostriedkov i vyspelosti detského poslucháča. Ak hovoríme o obsahu, máme na mysli obsah z hľadiska témy, ale aj hudobno-vyjadrovacie prostriedky, ktoré sú v skladbe použité. Vyberáme skladby s výrazným rytmickým členením, rýchle, veselé s dynamickými kontrastmi. Takýto charakter majú skladby tanečného charakteru, ľudové tance, pochody, valčíky. Tie evokujú u detí pohybový prejav a ten následne pozitívnu emocionálnu reakciu z počúvania i pohybu. Pri získavaní elementárnych schopností aktívne vnímať hudbu vyberáme skladby so sólovým nástrojovým obsadením, neskôr pridávame hudbu interpretovanú v komornom obsadení. Nesmú chýbať aj skladby lyrické a pomalé, ktoré sa výrazne podieľajú na emocionálnom rozvoji dieťaťa, prebúdajú jeho estetické cítenie, fantáziu a obrazotvornosť.

Počúvané piesne a skladby môžeme podrobiť rôznym druhom analýzy, čiže pohľadom na hudobné dielo. V percepčných činnostiach využívame analýzu:

- **sémantickú**, ktorá je zameraná na analýzu obsahu, významu, pocitov, predstáv o počúvanej skladbe,
- **štruktúrálnu**, ktorá je zameraná na analýzu zloženia skladby v pravom i prenesenom zmysle slova, pri tejto analýze hľadáme – analyzujeme formu, jej časti, zloženie hudobno-vyjadrovacích prostriedkov, nástrojové obsadenie a pod.,
- **genetickú**, keď deťom rozprávame, ako dielo vzniklo či vznikalo, aký bol osud tejto skladby či piesne, hovoríme o živote hudobného skladateľa, ktorý dielo skomponoval, alebo o piesni, kedy a kde sa zvykla spievať, ako mohla vzniknúť.

Postup pri počúvaní hudby

Pri hudobnej percepcii je dôležitá **motivácia**: vhodný poetický alebo prozaický text, riekanka, pieseň s tematikou podobnou počúvanej skladbe, výtvarné dielo, detská ilustrácia či vhodná informácia zo života skladateľa hudobného diela. Motivácia má dieťa nielen mobilizovať na nasledujúce počúvanie, ale má ho aj upokojiť, aby dokázalo zúčastnene počúvať hudobné dielo. Preto je potrebné pred samotnou demonštráciou skladby nasmerovať jeho pozornosť, zadať úlohu, ktorú je schopné postihnúť a vyriešiť, nájsť na ňu odpoveď. Zároveň je potrebné vytvoriť vhodné prostredie bez rušivých zvukových i vizuálnych momentov.

Prvé **predvedenie skladby** je dôležitým momentom pre celkový zážitok dieťaťa z počúvanej skladby. Nie je presne stanovený počet nasledujúcich predvedení – počúvaní skladby, ale priemerne dvakrát je vhodné skladbu ešte následne počúvať. Po každom vypočutí skladby vedíme s deťmi rozhovor o skladbe, ich pocitoch, odpovedajú na nami zadané úlohy a otázky. Počas ďalších počúvaní usmerňujeme pozornosť detí, aktivizujeme ich vnímanie vizuálne, obrázkovým vyjadrením deja alebo pohybovou reakciou. Deti vyjadrujú svoje predstavy, pocity, odpovedajú na položené otázky. Aj keď deti odpovedajú spontánne, často aj veľmi stručne, je potrebné ich odpovede a reakcie nasmerovať, resp. riadiť tým správnym smerom. Ak je skladba interpretovaná učiteľkou, má to značné výhody, pretože môže skladbu vnútorne rozčleniť, zahrať charakteristický motív, tvorivo sa s ním pohrať, dostať motív do kontrastného vyjadrenia, deti následne môžu s motívom pracovať, s jeho rytmom, melódiou, môžu pohybom vyjadriť charakteristické prvky motívu.

Deti predškolského veku počúvajú aj hudbu, ktorá je súčasťou hudobných rozprávok alebo čítané rozprávky hudobne dotvára. Využívajú pri tom rôzne zvuky zvierat, ktoré vyjadrujú vokálne v podobe rytmickej alebo aj melodickéj. Využívajú rôzne zvukomalebne slabiky, na ich vyjadrenie používajú aj detské hudobné nástroje.

Percepčné činnosti s ohľadom na vek detí

3- až 4-ročné dieťa vníma hudbu globálne, napríklad hudbu s textom, pohybom, mimikou, motiváciou, začína rozoznávať niektoré kvality zvukových podnetov (silu, zafarbenie, výšku, dĺžku). Objavujú sa aj prvé náznaky úmyselnej pozornosti. Počúva najmä vokálne a vokálno-inštrumentálne skladby. Identifikuje farbu základných klasických hudobných nástrojov.

4- až 5-ročné dieťa spoznáva známe piesne podľa zaspievania ich častí (ucelených fráz), najmä podľa začiatku piesne. Vie urobiť jednoduchú analýzu, syntézu a zovšeobecnenia v prípade piesne. Sluchom identifikuje a pomenuje zvuky a tóny, smer, odkiaľ prichádzajú. V jednoduchých sluchových hrách identifikuje výrazné kontrasty (vysoké – nízke tóny, dynamické zmeny). Počúva kratšie skladbičky s témou z detského života, zo života zvierat a podobne.

5- až 6-ročné dieťa je schopné pozorne a úmyselne počúvať kratšiu skladbičku s témou z detského sveta, identifikuje základné vyjadrovacie prostriedky hudby (tempo, rytmus, dynamiku), základné klasické hudobné nástroje (husle, klavír, flautu, akordeón, gitaru) a nástrojové zoskupenia (sólo, orchester, dva hudobné nástroje). Sluchom identifikuje a pomenuje zvuky a tóny, ľudské hlasy (detský, ženský, mužský). V jednoduchých sluchových hrách identifikuje výrazné kontrasty (vysoké – nízke tóny, dynamické zmeny).

Skladby vhodné na percepciu v predškolskom zariadení

Vokálne skladby:

Z. Míkula: Hajulienky haj, Lúčne hry
E. Suchoň: Varila myšička kašičku, Maličká som, Keď sa vlci zišli
D. Kardoš: Pomôžeme slávikovi
Š. Kantor: Piesne pre najmenších
L. Burlas: Deti z nášho domu, Detský rok

Vokálno-inštrumentálne skladby:

J. Hatrík: Deti
I. Zeljenka: Rapotala straka
O. Ferenczy: Spievaná abeceda
L. Burlas: Detský rok
J. Kowalski: Zverinček

Inštrumentálne skladby:

V. Trojan: Kuriatko a slon
A. Dvořák: Tanec škriatkov
R. Schumann: Album pre mládež
P. I. Čajkovskij: Album pre mládež (Chorá bábika, Pohreb bábiky, Nová bábika)
M. P. Musorgskij: Obrázky z výstavy (Tanec nevyľahnutých kuriatok, Baba Jaga, Starý hrad, Škriatok),
C. S. Seäns: Karneval zvierat (celý cyklus)
M. Ravel: Deti a kúzla, Duet kocúrka a mačičky
C. Debussy: Detský kútik
J. Cikker: Čo mi deti rozprávali
J. Hatrík: Dažďové kvapky
T. Frešo: V detskej izbičke

6 Hudobno-pohybové činnosti

Pohyb je univerzálnym vyjadrovacím prostriedkom človeka, je prejavom jeho emócií, potrieb, spôsobom komunikácie i sebarealizácie. Pohybové schopnosti sú považované za vnútorné predpoklady organizmu na pohybovú činnosť. Pohyb v spojení s hudbou je prostriedkom poznávania a overovania hudobných zákonitostí, u detí sa rozvíja citlivosť na poznanie vyjadrovacích prostriedkov hudby, na poznanie zmien formy, žánru či štruktúry hudby. Deti hudbu aktívne prežívajú a reagujú mimikou, gestom, reagujú na jej farbu, dynamiku, ale i tempo a melódiu, aj agogické zmeny.

Pohyb je determinantom upevňovania telesného zdravia, dobrej telesnej kondície a duševnej aktivity. Deti majú radosť z pohybu, snažia sa dosahovať maximálny výkon, rozvíjajú sa ich manipulačné schopnosti, všestranná pohyblivosť a kultúra detského pohybového prejavu. Zlepšuje sa ich zmysel pre orientáciu v priestore, rozvíja sa sluchovo-motorická inteligencia. Pohyb postupne získava estetický tvar – kvalitu, ladnosť, je pre deti prostriedkom vzájomnej komunikácie – konfrontáciou so sociálnym prostredím, kontaktom s dospelými či vrstovníkmi. Dotyk pri pohybových hrách v skupine je tiež komunikáciou, stáva sa prostriedkom eliminácie napätia medzi deťmi, vytvára sa tzv. kolektívne cítenie, zmysel pre spoluprácu. Prostredníctvom pohybu sa rozvíja detská kreativita. Pohyb je aj významným liečebným prostriedkom.

Pohybové reakcie sa objavujú u dieťaťa veľmi skoro, sú odozvou na výrazný rytmus či tempo. Neskôr už deti pohybom reagujú aj na ostatné hudobno-vyjadrovacie prostriedky (melódiu, farbu, dynamiku). Z hľadiska štruktúry osobnosti ide o psychomotorické schopnosti, ktoré sú vyjadrením vnútorných predpokladov jedinca.

Na konci predškolského obdobia sú pohyby koordinovanejšie a celkovo harmonickejšie. Z hľadiska hudobno-pohybových činností je potrebné uviesť, že pri realizácii polohových pohybov (predklon, úklon, drep) už dieťa nestráca rovnováhu, 4-ročné dieťa vie niekoľko sekúnd postáť na jednej nohe, 5-ročné dokáže niekoľko sekúnd postáť na špičkách oboch nôh. Chôdza sa stáva postupne zautomatizovanou a vytvára sa už individuálny štýl chôdze, okolo 5. roku veku dieťa zvláda skákanie na jednej nohe (čo neznamená poskok, ten zvláda skôr). Pohyby sú celkovo harmonickejšie a ladnejšie. (Končeková, 2007)

V tomto období rýchlo rastie, zlepšuje sa jeho telesná kondícia, pohyby sa stabilizujú. Kosti sú značne elastické, čo vytvára značné možnosti pre pohybový prejav, je to zároveň nebezpečné, preto musíme klásť dôraz na správne držanie tela kvôli značnej elasticite chrbtice a možnostiam jej deformácie. Zdokonaľujú sa manuálne zručnosti. Pri rozvíjaní pohybových kompetencií je nutné rešpektovať poznanie, že dieťa rozvíja určitú pohybovú schopnosť až v určitom vývojovom štádiu. Ak sa mu určitý pohyb nedarí, zvolí taký, ktorý už má zvládnutý. Každé dieťa má aj svoje individuálne tempo zvládania pohybových prvkov, nie je to závislé len od jeho fyzického rozvoja, ale od vývoja celej osobnosti. Deti často napodobňujú pohyby odpozorované z okolia, a preto je potrebné ponechať im v tvorivých činnostiach priestor na vytvorenie vlastných pohybových variantov.

Estetický pohyb má svoje atribúty a je zjavný. Ide teda o správne držanie tela pri pohybovej aktivite aj v pokoji. Pohyb pôsobí koordinovane a plynulo, či už je vykonávaný v súčinnosti s hudbou, alebo bez nej. Dieťa sa pri pohybovej aktivite ovláda a kontroluje.

Deti k pohybovým a hlavne hudobno-pohybovým činnostiam motivujeme. Základným motivačným prostriedkom je kultivovaný hudobno-pohybový prejav učiteľa, prizvaného tanečníka či kultivovaný pohybový prejav starších kamarátov. Deti sa s hudobno-pohybovým prejavom stretávajú nielen počas činností v materskej škole, ale pri návšteve rôznych predstavení, na vystúpeniach, festivaloch, v divadle, na výchovných koncertoch či v rôznej audiovizuálnej produkcii. Tieto vystúpenia v sebe integrujú aj iné druhy umenia, pôsobia synkreticky, sú bohaté na kostýmové doplnky, kroje, rekvizity, a to pôsobí veľmi motivačne na deti predškolského veku.

V období predškolského veku využívame v hudobno-pohybových činnostiach dve základné metódy:

- **imitačnú metódu** – imitácia pohybových prostriedkov (pohybový dialóg, pohybová štafeta, pohybové rondo),

- **metódu spontánnych pohybových reakcií.**

Metodickým východiskom pri realizácii hudobno-pohybových činností je jednota slova, hudby a pohybu. Základom je rytmus, ktorý je vlastný tak hudbe, ako aj telesnému pohybu a tancu. Prípravou na hudobno-pohybové činnosti sú všetky **rytmické činnosti**: výrazná vokálna rytmizácia, rytmická deklamácia spojená s hrou na tele a elementárnymi pohybmi – tlieskanie, plieskanie, dupanie, chôdza, beh. Využívame rôzne dialogické hry, v ktorých je pohyb v podobe hry na tele: rytmickú pohybovú ozvenu, rytmický pohybový dialóg. Kým hudobný rytmus vzniká usporiadaním hudobno-vyjadrovacích prostriedkov v čase, pohybový rytmus je usporiadaním pohybových prvkov v priestore a čase.

Správny tanečný postoj má nasledujúce atribúty: v stojí – päty spolu, špičky trochu od seba 45 stupňov, vyrovnaná šija, brada mierne dopredu vytvára s krkom pravý uhol, hrudník mierne vyklenutý, ramena zatiahnuté dozadu, vtiahnuté brucho, podsadený zadok, paže voľne pri tele. Rovnomerné a pravidelné dýchanie. Každý z týchto atribútov musíme deti naučiť praktickým predvedením, ktorému predchádza vhodná motivácia obrazmi, predstavami, ktoré deti poznajú, vedia si ich vybaviť a následne pohybom zrealizovať.

Správne držanie hlavy – hlava rovno, ťažisko v temene hlavy, brada trochu dopredu, nie však zdvihnutá ani tlačaná ku krku. Nacvičujeme s využitím obrazov: *Bábka na drôtku, špagátiku (marioneta) sa rozhliada okolo seba, má hlávku na špagátiku a voľne ňou otáča.*

Správne držanie ramien – ramená sa nesmú zdvíhať, majú byť voľne spustené, nie ochabnuté. Do ich predstavy vkladáme obrazy správneho držania cez kontrasty. *Ty nie si handrová bábika* (deti spustia ramená dolu a ohnú dopredu), *ty si mladá dáma na bále v pekných šatách* (vyrovnejú sa, opravajú si golierik, ukážu rukou na koráliky na krku), *ty nie si pandrlák, ty si mladý muž v obleku s kravatou a peknou puketkou za klopou vrečka*, *ty nie si smutná víba* (ramená ohnuté a opustené) – *ty si pekná košatá jablň, ktorá pekne drží jabĺčka na konároch* (ramená v upažení, mierne pokrčené v lakťoch, dlane vytočené hore).

Tanečná chôdza má rôzne podoby, jej základom je našľapovanie na špičky, chôdza tzv. cez špičky, telo sa nekolíše, hlava ide v jednej rovine. Už samotné tanečné kroky môžu mať vysoko zdvíhané kolená, krátke, dlhé kroky a pod. Aj tieto elementárne pohyby motivujeme obrazmi: kroky vysoké – chodíme ako bocian, malé rýchle kroky – skackáme ako vtáčik, pochodujúci vojaci, mažoretky, myšky – chôdza na špičkách, tichučko, chôdza vo výpone – baletky, oberáme jablká.

Tanečný beh má podobné vlastnosti ako chôdza: je to beh na špičkách, beh s pérovaním v členkoch, horná časť tela je vyrovnaná a nie v predklone, ako pri športovom behu. Chodidlá sa presúvajú tesne nad zemou. Tieto elementárne pohyby – stoj, chôdza, pochod, beh realizujeme v priestore s cieľom kultivovať správne tanečné držanie tela.

Elementárne pohybové aktivity – hra na tele

Pod pojmom *hra na tele* chápeme elementárne pohybové reakcie *tlieskanie*, *plieskanie*, *dupanie*, ktoré sú jedným z prostriedkov rytmizácie a sú neoddeliteľnou súčasťou rytmického výcviku. Pri realizácii rytmických činností sa využíva skôr východisková podoba *tlieskania* (*tl.*), *plieskania* (*pl.*) či *dupania* (*dp.*). V hudobno-pohybových činnostiach sa snažíme využiť všetky nuansy pohybových možností. Využívame *tlieskanie* do dlaní pred sebou, za sebou, nad hlavou i po stranách, *tlieskanie* pravou rukou o chrbát ľavej ruky, *tlieskanie* len dvoma prstami o chrbát ruky, *tlieskanie* s jemne pokrčenými dlaňami, *tlieskanie* s prepletenými prstami. *Tlieskame* v rôznych dynamických odtieňoch, *postojačky*, *posediačky*, počas *chôdze*.

Pod pojmom *plieskanie* rozumieme údery dlaňami o stehná pred sebou, na bokoch, o zadok, *plieskanie* o hrudník, *prekríženými* rukami o ramená. *Plieskať* môžeme jednou rukou, oboma súčasne i oboma rukami po sebe. *Plieskať* môžeme v *stoji*, v *sede*, *sediac* na zemi o dlážku, v *sede* na kolenách a *pod*.

Dupanie môžeme realizovať jednou nohou i oboma, *posediačky* aj *postojačky*, celým chodidlom, *pätou* alebo *špičkou*. Musíme brať do úvahy, aké sú pohybové schopnosti detí, a hlavne, aby intenzita *dupania* bola primeraná.

Hru na tele využívame pri rôznych rytmických hrách, pri vytváraní rytmického sprievodu k piesni, pri rytmickej improvizácii k piesni, pri rytmicko-pohybovom sprievode k riekanke, pri dotváraní rytmickej predohry, medzihry a dohry, pri hudobno-dramatických činnostiach, je vhodnou prípravou na inštrumentálne činnosti.

Ukáž čo vieš

♩ = 110

hudba: M. Dzurilla
text: A. Derevjaniková

D   A   D   A

Za - tlies - kaj,   za - plies - kaj,   dup - núť vieš   tiež.

D   A   D   A   D

Za - tlies - kaj,   za - plies - kaj,   u - káž čo   vieš.

G   D   A   D

Po - skoč troš - ku,   dup - ni nôž - kou,   tlies - kaj ru - ka - mi.

G   D   A   D

Po - skoč troš - ku,   dup - ni nôž - kou,   za - toč sa s na - mi.

Tanec v predškolskom veku sa často podobá na tanečnú hru, resp. hru so spevom. Tanec je symbiózou hudby a pohybu. Môžeme teda tančeky realizovať na spievaný prejav – piesne, ale aj na inštrumentálne skladbičky. Tanec vzniká spojením rôznych tanečných prvkov a tanečných útvarov do výslednej choreografie. Aby sme tančeky s deťmi v materskej škole mohli nacvičovať, mali by sme zvládnuť niektoré východiskové krokové variácie.

V predškolskom veku by malo dieťa zvládnuť dve roviny:

tanečné prvky – tanečnú chôdzu, tanečný beh, prisunový krok do strán, dopredu a dozadu, tzv. jednokročka, dvojkročka, poskočný krok znožmo i na jednej nohe, cval bokom, podupy, točenie na mieste, točenie vo dvojici, vytáčanie bokov do strán a pohupy v kolenách – pérovanie,

tanečné útvary – rad, zástup, kruh, koleso, had.

Tieto jednotlivé prvky precvičujeme samostatne a po ich zvládnutí ich navzájom kombinujeme a spájame do uvedených útvarov. Nenačvičujeme veľa prvkov naraz, nacvičujeme ich postupne. Dbáme na to, aby deti chápali princíp jednotlivých prvkov, aby sme im samotný prvok ukázali a slovne opísali. Pre deti je napr. problém prenášanie váhy pri prísunovom kroku, preto to musíme mať na zreteli a naučíme deti najprv prenášať váhu tela z jednej nohy na druhú (napr. kývame sa ako zvon), až potom urobíme prísun nohy, na ktorej nie je váha tela. Pred samotným nácvikom tanca zopakujeme krokové variácie, ktoré budeme v tančeku využívať. Potom spájame jednotlivé krokové variácie.

Pri nácviku tanca:

- oboznámime deti s piesňou, resp. hudbou, na ktorú budú tancovať, hudba musí byť pre deti výrazne motivačná, zaujímavá a evokujúca pohybovú aktivitu,
- zopakujeme jednotlivé prvky tanca, ktoré už deti na uvedenú hudbu či pieseň ovládajú,
- následne spájame jednotlivé krokové prvky,
- nekombinujeme veľa krokových variácií do jedného tančeka,
- zmena jednotlivých prvkov nesmie byť príliš rýchla, je vhodné, aby zmeny boli na viditeľných – zjavných miestach (napr. diel A piesne jeden prvok, diel B druhý, resp. refrén),
- na zmeny smeru alebo charakteru môžeme využiť hudobný nástroj ako signál, vytvoríme tak priestor pre všetky deti, aby zaregistrovali zmenu, pridali sa pohybom, resp. zjednotili sa s pohybom,
- nenútime deti do neprirodzených pohybových prejavov a krokových variácií, ktoré ešte nevládajú.

NOTY

Hudobno-pohybové hry alebo pohybové hry s hudbou

Hra je základom edukačného procesu v materskej škole a na jej základe sa rozvíjajú ďalšie aktivity vo všetkých edukačných oblastiach. Hra je najprirodzenejšia činnosť dieťaťa v predškolskom veku, je forma vzdelávania v tomto veku. Hudobná hra by mala mať jasne stanovený cieľ, mala by byť premyslená, zameraná na rozvoj zručností, schopností a návykov, mala by rozvíjať emocionálny svet dieťaťa, jeho tvorivosť a radosť z poznávania hudby. Mala by byť dobrovoľná, dynamická, mala by obsahovať napätie, imaginárnosť, mala by byť prostriedkom zábavy a radosti. Hudobno-pohybové hry sú tak jedným z prostriedkov vytvárania pozitívneho vzťahu k pohybu, získavania základov pohybovej kultúry a rozvoja elementárnej pohybovej improvizácie.

Hudobno-pohybová hra Čarodejník čaruje

Čarodejník čaruje, pod nosom si maľuje.

Namaľuje les, kto v ňom býva dnes?

Dnes v ňom býva sova, hu-hu hu-hu spieva.

Dnes v ňom býva srnka, len tak lesom frnká.

Dnes v ňom býva d'ateľ, liečiteľ a priateľ.

Dnes v ňom býva myška, oriešky si hryzká.

Dnes v ňom býva líška, kožuštek jej blýska.

Dnes v ňom býva zajac, ten sa bojí najviac.

Deti sú rozmiestnené v priestore a pokojne sa prechádzajú, nevrážajú do seba. Učiteľka je čarodejník a začarováva deti. Prednáša čarovaciu básničku: *Čarodejník čaruje, pod nosom si maľuje. Namaľuje les, kto v ňom býva dnes?* Deti sa postupne menia na zvieratká, ktoré v básničke použije učiteľka. Deti pohybom napodobňujú určené zvieratká. Na učiteľkino znamenie sa vrátia znovu do pôvodnej pokojnej polohy – chôdze po priestore. V druhej fáze hry sa nielenže pohybujú ako dané zvieratko, ale pridávajú k tomu aj charakteristiku z básničky: napr. zajac, ten sa bojí najviac. Poradie zvieratiek z básničky nie je rozhodujúce. Môžu využiť aj tanečné vyjadrenie zvieratiek v lese. Základom je pravidelná tanečná chôdza alebo beh v súlade so znejúcou hudbou, zároveň sa dbá na správne tanečné držanie tela. Znieť môže rovnaká tanečná hudba pre všetky zvieratká (*zajko* – ľahké kroky, našľapovanie na špičky, ľahký a tichý beh, *líška* – ladné a dôstojné kroky, sleduje svoje okolie, *srnka* – ľahké skoky, *myška* – ľahký beh na špičkách, *sova* – dôstojná chôdza, *d'atel'* – stoj, tleskanie, resp. klopanie špičky nohy o podlahu).

Hudobno-pohybové stvárnenie piesní, riekaniek a skladbičiek je veľmi obľúbená činnosť detí v predškolskom veku. Piesne a riekanky sú veľmi bohaté na obrazy, majú zaujímavý dej, rôznorodé obsadenie, čo rozvíja detskú obrazotvornosť. Sú veselé, rytmické, a preto evokujú deti k pohybu. Deti veľmi spontánne pohybom reagujú a rady napodobňujú obsah piesní, ktoré spievajú. Pri nácvikoch piesní či riekaniek učiteľky často využívajú pohyb znázorňujúci ich dej, čo zároveň urýchľuje a uľahčuje učenie textu piesní. Premyslený pohyb, ktorý zachytáva priebeh melódie, je vhodným prostriedkom rozvoja hudobných schopností: hudobnej predstavivosti a sluchovo-motorických i sluchovo-analytických schopností. Pohybom môžu deti vyjadriť aj formu piesne.

Hudobno-pohybové činnosti s ohľadom na vek detí

3- až 4-ročné dieťa zvláda pohybové hry so spevom alebo podľa hudby (spravidla s motiváciou), vykonáva drobné, nenáročné tanečné pohyby s hudbou, zvláda elementárnu podobu hry na tele, vie imitovať pohyb zvierat, jednoduchým pohybom vyjadri obsah piesne a riekanky.

4- až 5-ročné dieťa je v pohybovej činnosti pohotovejšie, pohyby získavajú pravidelnosť, dieťa už zvláda aj jednoduchý rytmický pohyb a jednoduché pohybové vyjadrenie rytmu. Zvláda hudobno-pohybové hry so spevom, z tanečných prvkov: chôdzu, chôdzu na špičkách, pochod, prísunový krok dopredu a dozadu, cval bokom, poskoky na jednej nohe a znožmo, točenie na mieste a točenie vo dvojici, ktoré si následne zapamätá v jednoduchých tanečných choreografiách. Dokáže sa zapojiť do hudobno-pohybovej hry a dodržiavať jej jednoduché pravidlá. Vyjadri pohybom obsah piesne a riekanky.

5- až 6-ročné dieťa dokáže z určitých obrazov vyvodiť a imitovať rýchlosť pohybu (napríklad: tak chodí medveď, tak koník, tak skáče vrabec), vie spoznať a pomenovať výkon podľa pohybu (učiteľka napodobňuje pohyby rozličného rytmu a deti hádajú, ktoré zviera ich robí). Obľubuje a zvláda hudobno-pohybové hry so spevom a hudobno-pohybové hry, v ktorých dokáže dodržiavať aj stanovené pravidlá. Skvalitňuje sa podoba vykonávania tanečných prvkov, dokáže venovať pozornosť aj tanečnému držaniu tela. Zvláda: prísunový krok dopredu, dozadu a do strán (jednokročka, dvojkročka), pérovanie, vytáčanie bokov, podupy, spájanie hry na tele s tanečným prvkom (tleskanie do chôdze či prísunového kroku). Vyjadri pohybom obsah piesne a riekanky.

7 Hudobno-dramatické činnosti

Hudobno-dramatické činnosti integrujú všetky hudobné prejavy so slovnými, výtvarnými a pohybovými prejavmi prostredníctvom tvorivej dramatiky a zážitkového učenia. Hudobné činnosti tu nenastolujú iba edukačné ciele, ale sú súčasťou dramatického príbehu, v ktorom hrajú deti svoje roly, vstupujú do vzťahu s inými deťmi, a tak sa včleňujú do spoločenstva. Môžu mať charakter projektov a vychádzajú z hry.

Tvorivá dramatika učí spoznávaním seba spoznávať iných a vytvárať si k nim vzťah (ja a ty, ja a vy), učí komunikovať verbálne i neverbálne (pohybom, gestom, mimikou, slovom). Je to súhrn metód využívaných v edukačnom procese i v záujmovej činnosti. Sú to rôznorodé tvorivé aktivity, ktoré provokujú aj deti k tvorivým činnostiam vychádzajúcim z detského sveta, z prirodzeného detského hrania. Tvorivá dramatika poníma dieťa ako individualitu, rešpektuje jeho jedinečnosť, jeho individuálne predpoklady a schopnosti. Je veľmi vhodným prostriedkom nadobúdania poznania primeraným spôsobom, tvorivým spôsobom, objavovaním, hľadaním nových riešení, v ktorých základom a východiskom je kreativita. Základom tvorivej dramatiky je hra, ktorá je dieťaťu predškolského veku veľmi blízka, je preň prirodzená a zmysluplná. V tvorivej dramatike nie je dôležitý výsledný efekt, ale celkový proces tvorby a o to ide aj v hudobno-dramatických činnostiach.

Možnosti uplatnenia jej prvkov podmieňujú dva základné princípy:

- uplatňovanie niektorých výstavbových prvkov divadla pri motivovaní, pri hrách aj pri učení (využívanie formy dialógu, kostýmy, hranie rôznych situácií a rolí, využívanie prvkov personifikácie),
- zdôraznenie zážitku, vytvorenie adekvátnej atmosféry či pedagogickej situácie, využívanie interpretácie – napodobňovania (rytmov, dynamiky, tempa, pohybov), ale aj improvizácie a s ňou spojený zážitok z hudby a tvorenia ako takého.

Hudobno-dramatické činnosti sa realizujú v rôznych formách: v tvorivých speváckych činnostiach, v rytmickej improvizácii, pohybovej improvizácii či v inštrumentálnych činnostiach v určitom dramatickom rámci. V oblasti percepcie priradíme či hľadáme k rôznym dramatickým situáciám hudbu, ktorá by ich umocnila, hráme sa na hudobných režisérov, ale skúšame aj spojenia hudby s pohybom.

Využívame dramatické a rolové hry. Kombinuje sa v nich hovorené slovo, pohyb, pieseň skupiny i sólistov, hudobný dialóg, hrou na hudobných nástrojoch sa vytvára prostredie. Tieto hry obsahujú dramatické konanie, je tam nejaký konflikt – zápletky a kulminácia deja. Ľudové a umelé detské hudobno-pohybové, nápodobivé, funkčné a fantastické hry sa realizujú v súlade s hudobno-dramatickým pozadím: hľadajú ukryté tajomstvá piesní, skladieb alebo rozprávok.

Medzi prostriedky **dramatickej výchovy** patria aj:

- dychové, hlasové, rezonančné a artikulačné cvičenia,
- hry zamerané na cítenie priestoru,
- zmyslové hry a cvičenia (sluchové hry),
- hry s predmetom a bábkou,
- hry s pohybom a tanec,
- improvizácia.

Z uvedeného je zjavné, že majú v nej uplatnenie všetky hudobno-výchovné činnosti a že hudba je ideálnym médiom na rozvíjanie schopnosti dramatického vyjadrenia. Základom a jadrom dramatickej hry je improvizácia a interpretácia.

Metóda *improvizácie* je založená na hre bez scenára, kde nie je nič vopred dané, námet možno meniť. Je to aj hudobná produkcia – tzv. „bez prípravy“, vytváranie rôznych melodických, rytmických či dynamických variácií, je to hra s tempom, rytmom i hudobným výrazom. Nič v nej nie je vopred dané, všetko sa môže meniť, pravidlá sa môžu vytvárať počas hry. Deti tak objavujú seba a svoje schopnosti, zbavujú sa neistoty a trémy, učia sa vcítiť do pocitov iných, chápať a tolerovať ich. Ich poznanie vychádza z emocionálneho zážitku, ktorý prežívajú v modelových situáciách. Šancu dostávajú aj deti s inými typmi inteligencie, hrajú fiktívne roly, vyskúšajú si rôzne situácie v nimi vytvorenom svete, pociťujú radosť z experimentovania s predmetmi, hlasom, tónmi.

Pri metóde *interpretácie* ide o spôsob stvárnenia nejakej úlohy, piesne, skladby, básničky, kde je východiskom napodobňovanie, ktoré nevylučuje tvorivé alebo netradičné postupy, keď deti majú samy vybrať tempo, ktoré by sa hodilo k piesni, alebo zvýrazniť jeho zmeny. Môžu sa pokúsiť aj o zmenu interpretácie ustálených vecí, ľudových piesní alebo skladieb v úplne inej podobe podľa charakteru interpreta, zmeny deja či úlohy piesne v deji. Využíva sa aj v rôznych hrách, ktoré sú založené na zblížovaní rozdielností. Ide o vytvorenie sveta, kde sa môže vymýšľať. Prichádzajú na to, že skutočnosť vyjadrenú v piesni či v hudobnej skladbe možno vyložiť či zobrazit rôznymi spôsobmi.

Hravosť je základnou potrebou i vlastnosťou dieťaťa. Hra spolu s učením a prácou je základnou formou ľudskej činnosti. Prostredníctvom hry sa dieťa mimovoľne učí, a preto sa má využívať aj v škole vo výchovno-vzdelávacej činnosti.

Hudobné divadlo – hudobná rozprávka je trvale zjednocujúci činiteľ všetkých zložiek hudobnej výchovy. Má charakter projektu a deti si pri jeho realizácii v praxi vyskúšajú výhody kooperácie, overia si priechodnosť svojich nápadov, svoje silnejšie i slabšie stránky. Hudobné divadlo môžeme v predškolskej hudobnej výchove realizovať len v niektorých podobách:

- samostatné hudobno-dramatické čísla pospájané komentárom učiteľky alebo detí, bez scénického a kostýmového stvárnenia,
- spojenie niekoľkých hudobno-dramatických obrazov či pohybových vyjadrení s preklenovacím komentárom, s náznakovou scénou a kostýmami,
- spojenie niekoľkých obrazov s pohybovým vyjadrením, dominantné sú tam vzťahy medzi postavami,
- pokus o organizáciu inscenácie s minimálnym komentárom, v ktorej hrajú fiktívne roly a bez následkov si vyskúšajú rôzne životné situácie.

Hudobná rozprávka je hudobno-dramatický žáner s výrazným výchovným významom. Rozprávka ponúka nielen veľa výchovných momentov využívaním pozitívnych morálnych hodnôt (odvaha, ochota pomôcť, stieranie sociálnych rozdielov, učenie kladným príkladom), vysokú mieru personifikácie (zvieratá majú ľudské vlastnosti a pod.), ale aj možnosť rozvoja hudobných schopností, tvorivosti, fantázie a aktivity. Rozprávka tak ponúka možnosť využiť naplno princíp komplexnej múzickej výchovy.

Hudobná rozprávka je zaujímavá:

z hľadiska obsahu – víťazstvo dobra nad zlom, rozvoj emocionality, empatie, pozitívnej hodnotovej orientácie,

z hľadiska formy – dieťa sa stáva súčasťou deja, cez pútavý príbeh, dej, hru si mimovoľne rozširuje poznanie o hudbe ako takej, získava hudobné zručnosti a návyky, rozvíja hudobné schopnosti.

Je rôzna miera aktivity detí a možnosti ich aktívneho vstupu do rozprávky:

- hudobná rozprávka je len počúvaná alebo sledovaná (DVD, CD, TV, rozhlas, divadlo, kino) a dieťa sa do jej priebehu nemôže zapojiť,

- hudobná rozprávka sledovaná či počúvaná s možnosťou zapojenia sa dieťaťa – divadelné predstavenie, do ktorého vstupujú deti spevom, odpovedajú na otázky, navrhujú ďalší priebeh deja,
- hudobná rozprávka, v ktorej sú hlavnými aktérmi deti (nie je vylúčená účasť dospelých),
- hudobná rozprávka ako čistý detský produkt (dospelý ho zákonite usmerňuje).

Z hľadiska rozsahu môžu byť rozprávky dlhé, krátke, fragmenty, krátke dramatické obrazy z rozprávky.

Z hľadiska rozvoja hudobnosti môžu byť rozprávky zamerané na:

- rozvoj hudobných kompetencií (schopností, zručností a návykov),
- rozvoj hudobnej tvorivosti,
- rozvoj elementárneho hudobného poznania.

Z hľadiska miesta a úlohy hudby poznáme rozprávky, kde:

- hudba môže dotvárať dej, atmosféru rozprávky, jednotlivé postavy, tzv. scénická hudba,
- prostriedok na vyjadrenie reálnych zvukov – čmeliak ako hudba,
- prostriedok na vyvolanie určitého psychického stavu – vhodný výber hudobno-vyjadrovacích prostriedkov – zmeny tempa, rytmu,
- rozprávka pozostáva z hovoreného slova a spevu piesní,
- rozprávka pozostáva z piesní,
- dramatické situácie a dej sú vyjadrené hrou na detských hudobných nástrojoch alebo pohybom (tancom, dramatickým pohybom, pantomímou, mimikou).

Ako námet na hudobnú rozprávku môže posloužiť prevzatý klasický text rozprávky, charakteristická časť rozprávky, poézia ako rozprávka. Využívame aj vymyslené štylizované hudobné rozprávky, kde východiskom témy je hudba, aktérmi sú napr. hudobné nástroje, hudobno-vyjadrovacie prostriedky, rôzne hudobné pojmy. Štylizovaná rozprávka, kde sú východiskom veci blízke detskému svetu: hračky, zvieratá, veci v materskej škole, ale aj štylizovaná rozprávka vychádzajúca z jednotlivých hudobno-výchovných činností (dychová a hlasová rozcvička ako súčasť rozprávky). Deti môžu vytvárať rozprávky na základe počúvanej hudby.

Hudobná rozprávka môže byť motiváciou k činnosti, východiskom pre rozvoj kognitívneho poznania, môže byť aj detským predstavením v podaní detí.

Námety na hudobno-dramatické aktivity v predškolskom veku:

Hudobno-dramatická hra na niekoho a niečo. Niekým alebo niečím sa dieťa stáva. Nejde o individuálnu hru na niečo, všetci zúčastnení sa stávajú tým vybraným predmetom, vecou, osobou, profesiou či javom (hudobníkom, hráčom, dirigentom, hudobným nástrojom, kotľajúcim sa tónom atď.).

Zvuková charakteristika postáv z rôzneho čítaného príbehu.

Rôzne spôsoby interpretácie piesne – pieseň v inom kostýme, pieseň v inej nálade, pieseň v inom prostredí.

Jednoduchý príbeh s integráciou vokálnej a nástrojovej improvizácie.

Hry na ozvenu, na otázku a odpoveď, pokus o scénické riešenie týchto hier.

Pantomimická dramatizácia príbehu, hudby, piesne.

Rytmus ako prostriedok charakterizácie osôb i prostredia. Integrácia dramatického textu, piesne či pohybu.

Hudba ako posúvač deja. Hudobná dramtizácia jednoduchej ľudovej rozprávky. Integrácia hudobných a pohybových činností. Priestorové a výtvarné riešenia.

Slečna Fridolína

Žartovne

F. Rusnák

1. I - šla sle - čna Fri - do - lí - na, u - pra - to - vať

do ko - mí - na. I - šla doň - ho čis - tuč - ká,

vy - šla sa - dza sa - muč - ká, čer - ta z pek - la pri - po - mí - na.

Prečo si šla Fridolína upratovať do komína?

Aj hľa ujo Sadzinár, volajú ho kominár, kto ťa teraz poumýva?

Zvuková ukážka

Záver

Hudobno-výchovný proces v súčasnosti prechádza zmenami, zasiahli ho prebiehajúce reformné procesy v predprimárnom i primárnom školstve. Snažili sme sa stručne, ale komplexne definovať problematiku hudobnej pedagogiky pre predškolský vek z pohľadu teórie i potrieb pedagogickej praxe. Metodický materiál je adresovaný učiteľkám materských škôl, študentom stredných pedagogických škôl, poslucháčom pedagogických fakúlt v odbore predškolská pedagogika.

Obsah tohto metodického textu je vnútorne členený podľa činnostnej dominancie. Pridržiavame sa klasického členenia obsahu hudobnej výchovy na hudobno-výchovné činnosti: rytmické, spevácke, pohybové, inštrumentálne, percepčné a hudobno-dramatické. Proces zmocňovania sa hudby vnímame cez prizmu integrácie, v ktorej sa jednotlivé hudobno-výchovné činnosti prelínajú. Hudobno-výchovné činnosti (podoblasti) zabezpečujú rozvoj jednotlivých hudobných schopností, zručností a návykov. Ide o syntézu vedeckých poznatkov a vlastných empirických skúseností, ktoré sú následne naznačené v podobe ukážok realizácie hudobno-výchovných činností a hudobných edukačných hier. Vychádzame z koncepcie komplexnej múzickej výchovy založenej na integratívnom prístupe k hudbe, k jednotlivým hudobno-výchovným činnostiam i prejavom tak, aby hudba bola pre deti hrou, detským experimentovaním a objavovaním. Dieťa je vnímané ako jedinečná osobnosť s väčšou či menšou mierou hudobnosti, ale to nerozhoduje o jeho zapojení do hudobno-výchovných činností, tie sú prístupné všetkým.

Zoznam bibliografických odkazov

- BALCÁROVÁ, B. 2004. *Alfa didaktiky hudobnej výchovy*. Prešov : Súzvuk, 2004. 338 s. ISBN 80-89188-00-1.
- BURLAS, L. 1997. *Teória hudobnej pedagogiky*. Prešov : FHPV PU, 1997. 112 s. ISBN 80-88885-06-X.
- DEREVJANÍKOVÁ, A. 2011. *Metodika hudobnej výchovy v predprimárnej edukácii*. 2. vyd. Prešov : PF PU, 2011. ISBN 978-80-89188-32-1.
- DEREVJANÍKOVÁ, A. 2013. *Hudobná výchova – Hráme sa s hudbou*. Bratislava : Pro Solutions, 2013. ISBN 978-80-8139-028-9.
- FELIX, B. 1996. *Druhá múza detského divadla*. Bratislava : Národné osvetové centrum, 1996. ISBN 80-7121-101-X.
- FRANĚK, M. 2007. *Hudební psychologie*. Praha : UK Karolinum, 2007. 238 s. ISBN 978-80-246-0965-2.
- GUZIOVÁ, K. 1999. *Program výchovy a vzdelávania detí v materských školách*. Bratislava : Ministerstvo školstva Slovenskej republiky, 1999. ISBN 80-967721-1-2.
- HOLAS, M. 2004. *Hudební pedagogika*. Praha : AMU, 2004. 124 s. ISBN 80-7331-018-X.
- HOLAS, M. 1994. *Hudební nadání*. Praha : HF AMU, 1994. 98 s. ISBN 80-85883-007.
- HURNÍK, I., EBEN, P. 1982. *Česká Orffova škola I*. Praha : Suprafon, 1982.
- KALMÁROVÁ, L. 1998. *Zdravý hlas – pekný spev*. Prešov : Súzvuk, 1998.
- KANTOR, Š. 1969. *Metodika hudobnej výchovy pre MŠ*. Bratislava : SPN, 1969.
- KODEJŠKA, M. 2002. *Integratívni hudební výchova dítěte předškolního věku*. Praha : PF UK, 2002. 75 s. ISBN 80-7290-080-3.
- KONČEKOVÁ, Ľ. 2007. *Vývinová psychológia*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2007. 311 s. ISBN 978-80-7165-614-2.
- KOPINOVÁ, Ľ., BYSTRICKÁ, K., PROCHÁZKOVÁ, P., URDOVÁ, D. 1995. *Metodika hudobnej výchovy pre stredné pedagogické školy*. Bratislava : SPN, 1995. 245 s. ISBN 80-08-00335-9.
- KRBAŤA, P. 1994. *Psychológia hudby (nielen) pre hudobníkov*. Prešov : Matúš music, 1994. 215 s. ISBN 80-967089-4-5.
- KULHÁNKOVÁ, E. 1999. *Písničky a riekadla s tancem*. Praha : Portál, 1999. 142 s. ISBN 80-7178-655-1.
- LIŠKOVÁ, M. 2005. *Zpíváme si s dětmi*. Praha : Grada Publishing, 2005. ISBN 80-247-0855-8.
- LYSÁKOVÁ, M., KOPINOVÁ, Ľ., PODHORNÁ, A. 1989. *Piesne, hry a riekanky detí predškolského veku*. Bratislava : SPN, 1989.
- MACHKOVÁ, E. 2007. *Metodika dramatické výchovy*. Praha : Združenie pro tvorivou dramatikú, 2007. ISBN 978-80-901660-9-0143.
- ONDREJKA, K. 1976. *Tradičné hry detí a mládeže na Slovensku*. Bratislava : VEDA, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1976.
- ONDREJKA, K. 1988. *Mlad' sa hrá*. Bratislava : OPUS – československé hudobné vydavateľstvo, 1988.
- PAVLOVIČ, J., KRAJČOVÁ, D. 2003. *Riekankovo*. Martin : Matica slovenská, 2003. 60 s. ISBN 80-7090-706-1.
- PETLÁK, E. 2000. *Pedagogicko-didaktická práca učiteľa*. Bratislava : IRIS, 2000. 118 s. ISBN 80-89018-05-X.
- PODHAJECKÁ, M. a kol. 2007. *Edukačnými hrami poznávame svet*. Prešov : PF PU, 2007. 219 s. ISBN 978-80-8068-599-7.

- ROVNÝ, M., KABÁČOVÁ, B., GRANEC, K. 1988. *Pohybové hry dětí předškolského věku*. Bratislava : SPN, 1988.
- SEDLÁK, F., VÁŇOVÁ, H. 2013. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha : Karolínium, 2013. ISBN 978-80-246-2060-2.
- SEDLÁK, F. 1985. *Didaktika hudební výchovy I*. Praha : SPN, 1985.
- SEDLÁK, F. 1995. *Základy hudební psychologie*. Praha : SPN, 1995.
- SCHNEIDEROVÁ, M. 2001. *Hudba – hra – děti*. Prešov : Súzvuk, 2001. 106 s. ISBN 80-968600-4-6.
- ŠIMANOVSKÝ, Z., TICHÁ, A. 1999. *Lidové písničky a hry s nimi*. Praha : Portál, 1999. ISBN 80-7178-323-4.
- ŠIMONEKOVÁ, H. 2000. *Hudobno-pohybová rytmika*. Bratislava : AT Publishing, 2000, ISBN 80-88954-10-X.
- ŠIMONEKOVÁ, H. 2004. *Ludové tance*. Bratislava : AT Publishing, 2004. ISBN 80-88954-22-3.
- ŠIMOVÁ, G., DARGOVÁ, J. 2001. *Tvorivé dieťa predškolského věku*. Prešov : Rokus, 2001. 64 s. ISBN 80-89055-11-7.
- TICHÁ, A. 2005. *Učíme děti zpívat*. Praha : Potrál, 2005. 146 s. ISBN 80-7178-916-X.
- VALENTA, J. 2008. *Metódy a techniky dramatické výchovy*. Praha : Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-1865-1.
- VÁŇOVÁ, H., SKOPAL, J. 2002. *Metodologie a logika výzkumu v hudební pedagogice*. Praha : Karolínium UK, 2002. 196 s. ISBN 80-246-043.